



Rangsang Tuban

Alih Aksara

Suroso

DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
DIREKTORAT JENDERAL KEBUDAYAAN
PROYEK MEDIA KEBUDAYAAN JAKARTA



Rangsang Tuban

Alih Aksara

Suroso

**PROYEK MEDIA KEBUDAYAAN JAKARTA
DIREKTORAT JENDERAL KEBUDAYAAN
DEPARTEMEN PENDIDIKAN DAN KEBUDAYAAN
1981 / 1982**

Serat

R A N G S A N G T U B A N

Serat Rangsang Tuban nyariyosaken lalampahanipun
Pangeran kakalih ing nagari Tuban ajujuluk Sang
Pangeran Warihkusuma sarta Sang Pangeran Adipati
Anom Warsakusuma ngantos satamating cariyos. Pe-
thikan saking serat Wedda Paraya, anggitanipun
Empu Manehguna ing nagari Lamongan

kaanggit dening

Ki Padmasusastra

tiyang mardika ingkang marsudi ka-
susastran Jawi ing

Surakarta

nalika tahun 1900

kaecap wonten ing pangecapan

N.V. Budi Utama

ing Surakarta

1912

Ing nagari Tuban wonten ingkang jumeneng Nata Bina -
thara ajujuluk Prabu Sindupati, ageng karatonipun angreha -
ken para ratu ingatas angin ing bawah angin. Sang Prabu
tansah angelar jajahan misiwuring asmanipun angobaki jagad.
Para ratu sami suyud sumawita, boten kalayan kagebag ing pe-
rang, anggepipun sami ambathara. Sang Prabu mengenakan ka-
prawiran, mila ingkang para abdi sami ulah kasampurnaning
kawruh perang, aji jaya kawijayan kadigda yan kanuragansami
teguh timbul boten wonten ingkang tedhas tapak paluning pan-
dhe sisaning gurinda, limpad ing wiweka sugih gelar panang-
keping satru sekti boten kanyanan ing mengsah, sumerepipun
sampun kasep kalebet ing bya akalawerit angel wenganipun kon-
tap ing kaprawiran kasudiran sarta kawegiganing pasang ge-
lar wau, adamel mirising para ratu ingkang dereng sami ka-
wengku ing jajahanipun nagari Tuban, Garwanipun Sang Prabu
sangandasa sanga, nanging putranipun namung kekalih sami ka-
kung, Ingkang sepuh mijil saking garwa pangrembe turasing
Pandhita. Kaparingan nama raden Warihkusuma.

Ingkang anom miyos saking garwa padmi putrining ratu, kapa-
ringen nama raden Warsakusuma. Punika ingkang ginadhang
anggentosi karatonipun ingkang rama. Raden kakalih rukun
anggenipun anduluran. Raden sepuh sanget momong dhateng ing-
kang rayi, sarta ajrih asih narimah ing pandum ingkang sam-
pun dados leresipun jumeneng Pangeran Ageng dados weweng -
kuning praja. Raden anom sanget tresna saha rumengkuh ageng
gunganipun dhateng ingkang raka prasasat dhateng ingkang
rama, mila jumenengipun Pangeran Adipati boten adamel keme-
ronipun dhateng ingkang raka, saking ingkang rayi rumaos
kaweng ku dhateng ingkang raka.

Sang Prabu sanget pirena inggalih anguniangani ru --
kunipun ingkang putra anggenipun saduluran acipta badhe
boten wonten sambekala ingkang dhumawah dhateng putra, bi-
lih. Sang Prabu sampun murud dhateng tepet suci.

Jumenengipun Sang Prabu antawis pikantuk 50 tahun
dumugi yuswa 75 tahun nandhang gerah sarira sadaya. Sang Na-
ta karaos badhe puput yuswanipun ingkang putra sami ingandi-
kan wonten ing dagan sami angujungi sampeyanipun ingkang ra-
ma sarta sami lara karuna sumerep netyanipun ingkang rama
sampun asawang kumarpa. Ingkang rama angandika lirih: "Ku-
lup sakarone gerahingsun kaya wus ora waluya dening usada,
ingsun bakal tumeka ing pati, sira sakarone dibecik sapung-
kuringsun," Sang Pangeran tansah sami tarocosan. Sang Pra-
bu mapat lajeng seda, tangis gumuruh salebeting pura. Sang
Prameswari sarta para garwa pangrembe sami rempu ing galih
koncatan sihing raka kados coploking sosotya saking embanan.

Sang Pangeran kakalih lajeng matah bab upakartining layon,
boten dangu sampun samapta. Sang Prabu lajeng kaangkataken
kalayan pakurmatan ageng, kasarekaken ing astana nunggil pa-
ra luluhuripun.

Tideming praja antawis pitung dinten. Karsanipun Sang Pange-
ran Warihkusuma, ingkang rayi Sang Pangeran Adipati Warsa -
kusuma kaangkat jumeneng ratu anggentosi ingkang rama suwa-
gi. Kalampahan mawi pakurmatan ageng sarta mawi kajenengan
para ratu ingkang nunggil jaman kaliyan Sang Nata. Misuwur-
ing asmanipun Sang Prabu sairib lan ingkang rama. Pike --
kahing praja ingkang dados tanggulanging mungsuh sekti na-
mung Sang Pangeran Warihkusuma.

Kacarios Sang Pangeran Warihkusuma dereng mawi krama, kagungan pacangan sangkaning timur kaleres sadherekipun nak sanak piyambak saking bibi, kala samanten dereng diwasa, sa punika sampun nedheng birahi. Karsanipun Sang Pangeran badhe nglamar ing redi, pamit dhateng ingkang rayi Sang Prabu nyariosaken karsanipun wau punika, awit boten namung wajibi pun ingagesang mawi krama, ingkang langkung prelu angestokaken piwelinging kaki Sang Pandhita ingkang sampun murud dhateng ing jaman kailangan, yen pinacang sangkaning lare kaliyan Endhang Wresti sutaning umbul mudal, patutan saking Endhang sadhereking bibi. Sang Prabu sareng midhanget yen ingkang raka badhe palakrama sakalungkung pirena ing panggalih, lajeng adhadhawuh karan ngeteraken piyambak ing tindakipun ingkang raka Sang Pangeran, methuk Endhang Wresti dhateng ing redi, tiyang sapraja hater sami tata-tata. 4

Tindakipun Sang Pangeran kaliyan ingkang rayi Sang Prabu dhateng ing redi Mudal adamel horeging titiyang sapraja sami kapiluyu tumut andherekaken dhateng ing redi ngiras ningali. Sakathaning bala ambalabar ngantos angebeki papan, sadhayan ing jurang-jurang kebak tiyang. Ing Mudal kawutahan tiyang sapraja kados nagari dadakan. Kyai umbul sampun nampeni dhawung rumiyin ing tindakipun Sang Pangeran sakaliyan ingkang rayi Sang Prabu sarta sampun nyuwengaken griya manggeng ing gandhok, lajeng tata-tata saha sampun mirantos, ing griya dipun pajang linungsir ing gogodhongan wanan, lunging pakis lan pradapaning angsokawinor lan soglenganing sekar pudhak, tuwin mayanging jambe kinarawistha kinubengaken minangka tatawing utawi palisiring pinarakanipun Sang Prabu lan Sang pinanganten, kongasing ambetipun rerangganing pinarakan kados wonten ing jaman limunan kadhatoning ejim peri parayangan. Saka-saka sami kapasangan tutuwuhan, cengkiripun gadhing tinulis ing keneka luru gambaripun Kumajaya lan Dewa Ratih. Tarubipun sami kinayu apuhing gogodhongan sarta lung-lungan tuwin sesekaran ing kang wangi-wangi. 5

Rawhipun Sang Prabu sarta Sang pinanganten katingal pirena inggalih. Kyai Umbul gurawalan methuk kaliyan semahipun sami makidhupuh ngalosot ing siti. Sang Prabu marma inggalih lajeng kinen andherek ing tindakipun. Rawuhing papajangan lenggah kaliyan ingkang raka Sang pinanganten kadadheping kyai patih Toyamarta, kiwanipun kyai Umbul lajeng para nayaka ingkang sami andherek, tarap wonten ngarsanipun Sang Prabu. Kyai Umbul mudal matur Gusti, kawula ru-maos begja karawuhan ratu pituruning Dewa badhe aparing nugraha dhumateng kawula. Kawula kamipurun ngaturaken kasugengan paduka, saha raka paduka Sang Pangeran, sembah kawula konjuk ing pada paduka Sang Binathara.

Sang Prabu : "Paman banget tarimaningsun, sira apa padha basuki."

Umbulmudal : "Kawula nuwun gusti, saking pangestu paduka basuki." 6

Sang Pangeran, paman Umbul : "Pun rara Wresti sampeyan dhawuhi marak ing ngarsanipun yayi Prabu, nunggila bibi wonten ingriki, ngarah punapa sadherek piyambak, yayi Prabu dereng nate uninga dhateng warnane yayi Wresti.

Ing pagedhongan, anggenipun papacangan Sang Pangeran

kaliyan Endhang Wresti sampun sangkaning timur, dhasar sadherek nak-sanak mila sampun aprasetyan yen Sang Pangeran badhe boten krama ing salami-laminipun bilih boten dhaup kaliyan Endhang Wresti, makaten ugi Endhang Wresti. Sang Pangeran saben wolung dinten sapisan tindak ing mudal, angendhang-endhang papacanganipun, mila ing kalih-kalihipun sampun saekapraya sami kasok sihipun, kalampahanipun namung kantun ngentos diwasanipun Endhang Wresti kemawon, ingmangke badhe dhaup, dumugi ingkang sampun dados panga-jeng-ajenging salami-laminipun.

Nyai Umbul mundur saking ngarsanipun Sang Prabu anjujug ing tepaswungi dununging panyengkeranipun ingkang putra. Sang Dewi saweg dipun alub-alubi kablonyo ing ganda widojebat kasturi, kalulur saliranipun. Dhatengipun nyai Umbul, Sang retna mingser anggenipun lenggah. Nyai umbul entyarsaning galih ningali sampurnaning citranipun ingkang putra, sarwi ngandika: Dhenok kowe ditimbali marang wong atuwamu ingandikakake ngadhep Sang Prabu, awit Sang Prabu durung uninga marang kowe.

7

Sangayu kaget inggalih midhanget pangandikanipun ing kang ibu nyai Umbul sarwi matur : "Kakangmas Pangeran punapa sampun anglilani."

Nyai Umbu : "Sing dhawuh akon seba ingsang Prabu iku iya kakanganmu Sang Pangeran."

Sang retna ajrih maoni karsanipun ingkang raka, nang ing boten karsa ngadi busana, namung ngagem nyamping pate lasan sembagi kuning wedalan ing kusta sawit kaliyan rasukanipun, tinutup ing paniti boten katingal kasemekanipun, namung weninging jangga kawuryan sumorot apindha tha thit, prembayunipun katingal saweg gumaña saking kapathet ing rasukan, kocaking netra pindha lintang karahinan dhasar sisinomipun mbareh kados mentas wungu saking sare, tin dhakipun mucang kanginan, kicating pada gumebyar pindha an daru lalambah. Sang Prabu awas ningali citranipun Sang ka di Ratih, tumratap inggalih riwe kumyus anarawayan, cekak ingkang uswasa, seret ingkang pangandika, brongta kasabet ing sambang putri dadakan. Sang retna lajeng marak ingar sanipun Sang Prabu wonten kiwanipun ingkang ibu raga kapering, telenging tingal namung dhateng ingkang raka Sang Pangeran, dhasar sampun kulina akula-kuli sinembah sadherek piyambak, wah sampun apapacangan timur mila, boten pisan kababel dhateng Sang Prabu. Sang Prabu sami sanalika asantun ciptagenging dhateng ingkang raka, rumaos kasoran kabagusanipun dene Sang Putri boten pisan nimbangi pe thuking cipta nipun malah karsa tumingal kemawon, Sang Putri : boten.

8

Cinekak Sang Prabu sanget angedani sarak galihipun ingkang raka, yen lajeng badhe kondur tulak boten saged angentos badhe pikramehipun ingkang raka, amargi sarira nipun karaos wonten ingkang kirang sekeca. Sang Pangeran namung nyumanggakaken sakarsa, nanging wonten ingkang kacathet inggalih. Sang Prabu lajeng adhadhawuh kondur, wadyabala busekan pating bilulung kathetheran, awit boten nginten yen Sang Prabu tulak kondur, namung kyai patih bijaksana sumerep dhateng wawadining karsanipun Sang Prabu ingkang boten leres mila boten tumut tata-tata, badhe ngan

tun kemawon. Boten dangu Sang Nata bidhal kaeteraken ingkang raka dumugi ing kikising dhusun, lajeng wangsul tin-dakipun Sang Prabu dumugi poncaniti, lajeng sinewaka, nim bali kyai patih; kaunjukaken taksih kanton ing margi. Sang Prabu sanget duka lajeng nimbali Senopatiné perang Ki Tumenggung Jelasengara, kadhawuhan wangsul dateng ing dhukuh Mudal saawadyabala kuswa, kinen nyepeng Sang Pangeran Warihkusuma sarta kyai Umbul singotrahipun, griyani - pun kadamela karang abang, amargi Sang Pangeran tinarka ba lala ing ratu, lajeng wineling wawadining karasanipun Sang Prabu.

9

Kitumenggung Jelasengara sampun tempi ingkang dados karsanipun Sang Prabu, sanadyan nyimpang saking leres. Ki tumenggung namung badhe angestokaken dhawuh, netepi kasena patenipun katempuhaken ing redi sela amesthi boten mundur, mengsah satru sekti punika ingkang tansah dipun cacadhang. Ki Tumenggung Jelasengara sawadyabala kuswa kebut selak bidhal wangsul dhateng ing dhukuh Mudal samargi-margi galak kados dene wamongan daging, mung apunagi pejah ing rana, anetepi trahing wirotama, amargi ing batos kitu — menggung rumaos awrat anglampahi dhawuhipun Sang Prabu wau, kajawi boten kolu mengsah Gustinipun piyambak. Pancen rumaos boten kaconggah nyembadani Sang Pangeran. Avit Sang Pangeran Warihkusuma sekti mendra guna, saged mancala put- 10 ra mancala putri manjing ajur ajer, lambat kagunanipun pe rang, tangah kasumerepan wewadining pamasange gelaripun ngayunda. Awratipun kapiji ing ratu sarta sampun dados wajibing Senopati, Ki Tumenggung badhe soroh pati, lepas lampahipun.

Gentos cirarios ing padhukuhan Mudal sapengkeripun Sang Prabu, Sang Pangeran kirang sakeca inggalih anggeni- pun Sang Prabu ningali dhateng Dewi Wresti kados mambet ma nah. Ing wanci sowan badhe dhauping panganten, usreg swaraning tetiyang nyambut damel titingalan warni-warni, su suruhan ing wanci pukul tiga siyang sampun wiwit dhateng. Carabalen sarta kebogiro umyeng boten wonten kendelipun. Sang Pangeran sampun wiwit dipun dandosi sangem-agemaning panganten, nanging salebetinggalih tansah mangu - mangu kengetan ringasing pasuryanipun ingkang rayi Sang Prabu nalika nulat kondur, bokmenawi anuwuhaken bebendu saking Kacuwan karsa, dereng dumugi panglocitaning panggalih ka saru gegering jawi elok wonten mengsah dhateng sarta sam- pun adamel papati kathah, senpatining perang ki Tumenggung Jelasengara. Sang Pangeran Waribkusuma boten karsa adamel 11 karisakaning ingkang para abdi milawani perang, kajawi ka- roban lawen sememengsahan kaliyan ingkang rayi piyambak arebat rabi, malajeng nutut kemawon pasrah dhateng pepes- thening saliranipun. Dhatenging Senopati dumrojog tanpa laraban, sang Pangeran lajeng kaaweran cindhe tanpa suma- la sarta lajeng kadhe rekaken kondur dhateng nagari, kale- betaken ing warangkan. Kyai Umbul sagotrahipun kaboyong kadalemaken, namung Sang Juwita ingkang lajeng kalebetaken ing kadhaton, punika ingkang dados parenging karsanipun. Sang Prabu, ananging teksih kandheg rikuhinggalih bilih ing kang raka dereng kasedenan. Sumuking duka sangsaya sanget. Kyai patih kadangu punapa sampun dhateng panusule ing tin- dakipun. Ksaturaken yen kyai patih boten nusul malah la- jeng mantuk kemawon. Punika sangsaya amewahi dukanipun sang Prabu, rumaos dipun waoni karsanipun dhateng kyai pa- tih, kumukusing netya andik pasuryanipun abrit ngatirah ma

wirgawinga wengis kados bel medal dahana. Sang Prabu dha - wuh kinen nimbali kyai patih enggal-enggal sarenga salampahipun.

Kyai patih ingkang bijaksana, saunduripun saking Mudal anguningani tindakipun Sang Prabu amurang niti, gela inggalih suwita ing ratu ambeg niyaya tegen anglampahi kanisthan. Namung pados jalaran sageda kendel pangastanipun pusaraning praja. Kasaru dhatengipun utusan. Kyai patih katimbangan enggal-enggal, kyai patih boten gita, lajeng so wan kerid lampahipun utusan, Dumugining pasewakan sang Prabu taksih lenggah lajeng ngandika : "Uwa patih, sira lu makuwa dhewe marang parangkan, kakangmas Pangeran Warih - kusuma sedanana, awit ing sun wis madhanget terang saka ature abdiningsun kakasih, yen kakangmas cidra ing janji malik tinggal sumedya balela marang panjenenganingsun. Lu - makuwa saiki dikebat."

12

Kyai patih ewa inggalih, anginggihi dhawuhipun Sang Prabu kaliyan angan-angan punapa ingkang badhe linarpahan lajeng matur : "Gusti, kados prayogi raka paduka dipun sedani wonten ing wana, supados boten kadengangan ing para abdi kathah, ical suwuripun wantala paduka kolu nyedani sadherek kawula piyambak ingkang badhe anglampahi dhawuh paduka wau.

Sang Prabu lomba inggalih kininten yen kyai patih badhe ngetokaken sadhawuh, amarengaken sapanuwunipun kyai patih. Dhawuhipun Sang Prabu : "Iya uwa patih, kakangmas sedanana ana ing alas wae, sarta banjur sarekna anak ing kono pisan, awit trahing kusuma kang wus nemu dosa ora kena tutunggal lan para luluhure kang minulya, yen wis kalakon bae sira anglapurna, sarta angkatira anggawaa prajurit sa gagamane kang saparo, minangka pakurmataning lakune kangmas."

13

Aturipun kyai patih : "Sandika, sarta lajeng bidhal anjujug ing parangkan. Sang Pangeran pinanggih lenggah didhaken ingadhep abdinipun kakalih, namung angajeng-ajeng punapa ingkang rayi Sang Prabu. Kyai Patih lajeng andhawuhaken timbalanipun Sang Prabu yen Sang Pangeran kapundhut pejah gesangipun badhe kasedanan wonten ing wana, awit dosa balela ing ratu saking aturing telikipun Sang Prabu. Sang Pangeran Angles inggalih dene badhe kasedanan sarta dipun lokaken dosa balela ing ratu, seret pangandikanipun : Uwa, punapa sampun sampeyan manah terang kaliyan para nayaka - ning praja anggen kula tinarka balela ing ratu, sarta pinanggihing pangrembag punapa kula kaleres kokum.

Kyai patih, pangandikanipun Sang Pangeran punika nama amerangi tatal. Samu kawis ingkang sampun kula tindakaken langkung malih ingkang kula lampahi piyambak, punika sampun mesthi nami pikiran padhang, boten mutatuli, boten awuran.

14

Sang Pangeran : Uwa, punapa sampeyan kalintu tampi ing atur kula; mokal. Kula punika boten pisan maoni agengipun mrengkang saking wisesaning nagari ingkang katindakaken dumateng uwa, namung kula nyuwun sumerep dununging ka lepatan kula sarta punapa sampun leresipun dhumawahing ukum pati.

Kyai patih : Benjing bilih sampun dumungi ing enggen pangisasan putra kula badhe sumerep kalepatan ingkang kapitakekaken ing putra kula wau, sapunika dereng mangsanipun, sarta putra kula badhe boten amastani lepating panindak kula.

Kyai patih kanthi nayakaning praja saha wadyabala andherekaken ing tindakipun Sang Pangeran kabekta dhateng ing wana nitih titihan taksih ka-aweran cindhe, teka malah amarasemu kados panganten binayang karya, dados titingalaning kathah, ingkang sumerep prakawisipun sami kapilih amawayan welas ningali dhateng Sang Pangeran anggenipun badhe kasedanan tanpa dosa.

Galihipun Sang Pangeran kados rimujit boten ajrih bab ing sedanipun, namung kengetan dhateng ingkang rayi Dewi Wresti, katon meloking wadana kecaping netra, esmu balut kala kapisah dadakan, karuna samargi-margi, parentuling eluh kados inten rinonce, tetesipun tansah adamel kepyuringgalihipun Sang Pangeran, ciptaninggalih dipun awratakan ruda - hinggalihipun Sang Putri tinimbang kaliyan pecating nya - wanipun.

15

Cinendhak lampahipun kyai patih sampun dumugi tengahing wana, Sang Pangeran tumedhak saking titihan, lajeng dipun rangkul dening kyai patih sarta tinangisan. Sang Pangeran boten andungkap ingkang dados karsanipun Kyai Patih salebetinggalih, lajeng ngandika : uwa, sampun kados wanodya kula mawi katangisan mindhak ananangi manah susah, kula sampun lilahing pejah kula, suwawi tumunten sampeyan lampahi dhawahipun yayi Prabu.

Kyai patih seret amangsuli : angger prakawis karsanipun ingkang rayi Sang Prabu ingkang boten leres punika sampun kula manah akaliyan kanca kula nayaka wowolu sarta sampun pinanggih ing pambudi, kentheling rembag putra kula boten kasedanan, namung kesaha saking wewengkonipun nagari Tuban, angentosana kersaning dewa ingkang dhumawah dhatang putra kula, dene tangis kula wau kula terpaksa pipsahan.

16

Sang Pangeran midhanget ngendikanipun kyai patih awrat oncatipun saking nagari Tuban, bingah nemahi seda saking boten dosa, nanging boten saged nampik utawi maoni karsanipun kyai patih, Sang Pangeran lajeng anglugas raga babalas tindak anut paraning suku, pengkeran kaliyan kyai Patih wangsul dhateng negari.

Kocap sapengkeripun kyai patih, Sang Prabu boten saged nahan brangtanipun dhateng Endhang Wresti, lajeng kondur angadhaton. Karsanipun badhe angimur-imur rujiting galihipun Endhang Wresti, ananging Endhang Wresti boten kennging cinelakan tansah awasta patrem, punaginipun Sang dewi :

Samangsa Sang Prabu celak amesthi rinangsang ing patrem, parektan sampun wonteng ingkang atur uninga ing tekadipun sangayu, Sang Prabu menggahing galih ewadene lajeng dipun coba kepanggih Sang Putri saking katebihan sarwi ngandika : yayi, aja kedawa-dawa rujiting atimu, tolehen aku ratu binathara angesrahake pati urip marang kowe, aku narima, dadi embanmu.

Sang Putri amangsuli nyenyengit pedhes nyumalekit sarta bo

17

ten krama, tembungipun : kowe tetap ratu gelah-gelahing jagad ora idhep ing isin watekmu manggan kolu mateni sadulur arep ngrasuk marang papacangane, kajabayan aku wis dadi bathang kana kodemok awaku, lah mara nyatane prawira ta — dhahan patrapmu, mengko aku pondhongen. Sang Prabu lingsem mundur palarasan, osikinggalih: kajaba mengko bengi bae yen wis turu dakparekane. Lajeng adhadhawuh dhateng mbok emban ingkang kinathik, sarta sampun tampi ingkang dados karsanipun Sang Prabu, angulat-ulataken Sang dewi sampun ngantos kanyanan.

Sang Putri sampun sakeca inggalih dene Sang Prabu boten nyiosaken karsanipun sarta sampun boten ketingal katingal katingal malih ing kadhaton, mempen wonten ing panepen.

Sareng sampun dalu wanci tidhem kayen, Sang Putri kaleson sare wonten ing kasur sari. Tumunten mbok emban ingkang amaranandi enggal lapur ing Sang Prabu yen Sang Putri sampun sare. Sang Nata gita inggalih, enggal rawuh ing pasareyan. Sareng ningali senening wadana kasoroting pandam murung maya-maya kados murca kinedhepaken, Sang Nata boten sareh, Sang Putri rinoda paksa, sapinten kuwating estri winisesa ing kakung. Sangayu saya anjarem inggalih, rumaos cinidra ing resmi, nanging namung kendel sarwi mawas Sang Prabu. Sang Nata uninga tansah winawas ing Sang Putri rumaos kapadana ing karsa, supe bilih Sang retina taksih angasta patrem ligan salebetipun Sang Putri rinangkul sarwi binantalan ing asta tengen, Sang Prabu dipun suduk ing patremkenging kukulunging manah terus ing walikat, meda boten mawi sasambat kasumerepan pawongan cethi ing — kang jagi pasareyan sami anjrit karuna, oter salebeting kadhaton Sang Putri boten mawi anggragap namung cipta badhe suduk jiwa samangsa sampun nalaraken ing awone tindakipun Sang Prabu. Kasaru dhatengipun kyai patih saking ing wana lajeng anjujug ing kadhaton badhe lapur sareh ing di nuta, ameningi hohotering pura yen Sang Prabu seda kaci — dra ing Sang Putri. Kyai patih gita lajeng malebet ing kamar pinanggih Sang Putri taksih wonten ing tilam nanging patremipun katingal sampun kawrangkakaken sumeleh wonten ing pasareyan. Kyai patih alon pitaken dhateng Sang Putri, tembungipun : Kados pundi dene Putri adi traning Pandhita teka nindakaken pandamel raja pati ingkang ngeres-eresi makaten. Sang Putri lajeng anggancaraken lalampahanipun wiwit papacangan kaliyan Sang Pangeran Warihkusuma saking karsanipun ingkang eyang Sang Wiku sarta sampun aprase — tyan kaliyan upata sineksen ing Dewa ingkang linuwih, wusana rinisak dening Sang Prabu kanthi ambeking raseksa agora godha nyimpang saking kautaman ngagem tindak nistha meksa tiyang lumuh, lan malih tega dhateng sirnaning sadherek, makaten pangandikanipun Sang Putri urut rentes boten wonten ingkang kalangkungan, teteh titih tatag adamel eramingga — lihipun kyai patih, sasampunipun makaten: Sangayu pamit tan lajeng badhe suduk sarira bela dhateng Sang Pangeran Warihkusuma ingkang sampun kasedanan.

Kyai patih legeg inggalih midhangetaken gancaring cariosipun Sang Putri, lajeng ngandika : Sangayu sampeyan sampun bela dhateng Sang Pangeran awit Sang Pangeran boten siyos kula sedani, kula aturi kesah ing sapurug purug, dereng dumungi pangandikanipun kyai patih, Sang Putri an-

18

19

jrit karuna sarta lajeng badhe madosi sapurugipun Sang Pangeran, kyai patih mambeng, kaserepaken karesanipun ing — kang winadi.

Kyai patih sarembag kaliyan para nayaka yen karaton — ing Tuban ingmangke kagantung wonten tanganipun kyai patih, angentos rawuhipun Sang Pangeran Warihkusuma. Kyai Patih lajeng amatah upakartining layon, sarta amatah wadya bala ingkang madosi Sang Pangeran punapa dene nindakaken prakawis kridhaning praja. Sangayu dipun aturi tetep tenga pura tuwin anglu wari kyai Umbul Mudal dalah anak bojo lan kulawarganipun ingkang kihebon kadalemaken, sampun kalampahan sadaya.

20

Utusanipun kyai patih ingkang madosi Sang Pangeran Warihkusuma boten kali lan mantuk bilih doreng pinanggih Sang Pangeran, ananging karsanipun ing dewa ingkang linuwih saweg kadamel lalampahan, pangupadosipun wadyabelawau sadyan sinebar meksa boten saged pinanggih, amargi Sang Pangeran sampun lepas lampahipun.

Gentos cinarios Sang Putri dados anggarbini, sareng sampun dumugi mangsanipun ambabar miyos kakung, kasaosand nama dhtaeng kyai patih raden Udaka wimba, kalawun-lawun agengipun.

Kyai patih Toyamarta wonten asrepe galinipun saka — wit sareng Sang Putri kagungan putra miyos kakung, ciptan-ninggalih : bilih utusanipun ingkang ngupados i Sang Pangeran Warihkusuma sampun tita boten saged pinanggih, raden Udakawimba ingkang badhe kaangkat anggantoni ingkang rama Sang Prabu Warsakusuma, sedheng raden Udakawimba sampun diwasa.

21

Gentos cinariyos malih Sang Pangeran Warihkusuma lampahipun ngidul ngilen kados kinoncang ing dewa ngantos dumugi ing nagari banyubiru, ingkang jumeneng ratu ajuluk Sang Prabu Ertambang, misuwur prawira ing yuda, katham tetelukanipun ratu sami ngidhep dhateng nagari Banyubiru.

Sang Prabu nengenaken para Brahmana kinen nganggit-anggit babading karaton, kadhawahan anglugokaken lalampahaning para leluhuripun, awon sae kalebetna sadaya, dalasan cacadipun Sang Prabu piyambak inggih ugi kadhawahan anglobetaken, panggalihipun Sang Prabu: babad ingkang mawi rinengga ing papaes badhe luntur dening deresipun wasitening serat ingkang saged ambikak wawadining pulas ingkang sinamun temahan malicat katingal nyatipun, ambalentong dados andheng andhening sarira, punika ingkang dipun kalumuhi Sang Prabu. Panggalihipun Sang Nata : cariyos lugu punika kados semining kakajengan, katingala ngresepaken manah, nanging cariyos ingkang mawi susunggingan punika kados angganing pang ingkang kateres. Alumipun katingal anyenyengit.

22

Sang Pangeran sampun pikantuk serebab lalabuhanipun Sang Prabu cocok lan panggalihipun. Karsanipun Sang Pangeran badhe suwita lajeng malebet ing alun-alun pepe wonten sakidulipun waringin kembar. Sang Nata pinuju miyos sinewaka wonten ing siti bentar, awas tumingal yen wonten tiyang sowan pepe, lajeng kadhawuhan nimbali. Sang Pangeran kerid ing lampahipun, nagupuh lenggah wonten ingarsanipun Sang Prabu, trepsila tajem ing paningal semunipun mengku

kasujanan Sang Nata eram salebetinggalih ningali manising-pamulu bagus jetmika, narkayen trahing kusuma, lajeng kadangu :

Bageya sira kang lagi teka.

Kawula nuwun Gusti, ratu ingkang kuwasa ing dunya mugi-mugi lulusa ing kawibawan paduka, nuwun; ingkang abdi kapatedhan pambage.
Sira sapa, pinangkaniran ingendi, kang yoga marang sira; sapa.

Kawula nuwun, nama kawula pun Warihkusuma, wijil kawula saking ing pratapan laladaning nagari Tuban, biyung kawula sutaning Pandhita.

Sang Prabu nyathtet salebetinggalih yen sudarmanipun winadi, mila boten kalajengaken pandanganipun ing bab wau punika, inamung kadangu sedyanipun, pangandikanipun: se dyanira pepe apa ana karepira ingkang wigati, sarta kena sira pasthekake yen andadekake dhanganing panggali ing-sun tutulung marang sira kang ora andadekake karibetaning sum.

23

Kawula nuwun; gusti, ratu kinawasa, ingkang abdi kamipurun anuwilagonda menawi kangge ingkang abdi nyuwun suwita wonten ingarsa paduka.

Apa kang sira kepengini dene sira duwe cipta suwita merang panjenenganing sun. Ing kene panggonane wong busu-sukbuki beda karo nagaranira ing Tuban, akeh para sarjana kang nawurake kakarangane tinulada para ratu, sanadyan ing suniya nulada ing Tuban.

"Gusti, kaluhuran dhawuh paduka, ananging ingkang abdi tuna ing budi sepen ing kawruh, mila ngantos kesah sa king ing nagari Tuban, jalaran tinampik ing pasuwitan kawula, kalampahan karaya-rayu ingkang abdi ngantos dumugi ingarsa paduka ratu bijaksana berbudi asih ingapapa dha-pur angungsi gesang.

Sang Prabu miyarsaaken aturipun Sang Pangeran pire-na inggalih, lajeng jengkar angedhaton. Sang Pangeran karsakaken andherek, cinendhak :
pasuwitanipun Sang Pangeran kangge, rinten dalu tansah wonten ngersanipun Sang Prabu sarta tansah adamel pirenanginggalih. Kathah kakaranganipun Sang Nata ingkang karam-pingaken dhateng Sang Pangeran Warihkusuma

Salebetinggalhipun Sang Prabu; kamokalaken yen raden Warihkusuma dedeya tedhaking kusuma, katitik saking alusing bubudenipun, wicaksana berbudi bawaleksana, mum — puni kasagedanipun ulah praja sarta ulah perang, punapa dene limpat ing tembung sampurna dhateng wawadining tulis.-
Serehuning wonten perlunipun ingatasing sariranipun Sang Prabu kedah ngundingani aluraning luluhuripun Sang Pangeran, raden Warihkusuma kadangu : Warihkusuma, aja andadekake kageting atinira, ing-sun kepingin sumurup wong atuwa-nira kang yoga marang sira. Awit nalika sira ing-sun dangu asal kamulanira; mung ngaturake kaki sarta biyungira bae.-

Sang Pangeran sakalangkung kaget inggalih midhanget taken pangandikanipun Sang Prabu, ngantos dangu kendel ngen-angen salebetinggalih, badhe matur kumbi; ajrih, badhe matur prasaja bokamanawi saget andadosaken jalaran boten sayogining sariranipun, wusana pinanggih ing pambudi namung badhe matur sawantahipun bokmenawi saged pikan -
tuk piwelasiipun Sang Prabu, lajeng matur : Gusti, ratu ingkang misuwur ing jagad ingkang abdi badhe ngeker wadi dhumateng namanipun bapa kawula ing salami-laminipun, ananging ing mangke wadi wau pecah awit saking pandamel duka ratu kakalih ing dewa. Inkang abdi boten saged kumbi, awit pejah gesang kawula katekem wonten ingasta paduka. Kawula nuwun bapa kawula punika dede tiyang padaraken, ratu agung Binathara anyakrawati ambahudhenta, ajujuluk Ma ha Prabu Sindupati ingkang angrenggani kadhaton ing Tuban. Kawula punika anakipun jaler ingkang sepuh patutan saking Endhang, anunten adhik kawula putra saking prameswari ingkang ginadhang anggentosi kaprabon. Sasungengipun kanjeng rama kawula kaangkat dados Pangeran Adipati Anom, kawula sampun narimah ingkang dados pamintaning bapa, saha rukum anggen kawula saduluran, tamunten kangjeng rama seda. Yayi Pangeran Adipati Anom kawula jumenengaken ratu anggentosi kangjeng rama, lestantun boten wonten sangsayanipun, tumunten kawula badhe palakrama angestokaken kukudanganing kaki. Lajeng kahaturaken uruting lalampahanipun sandening pala krama, lajeng badhe katelasan wonten ing wana ngan -
tos dumugi suwita ing Sang Prabu.

25

26

Sang Nata midhanget aturipun Sang Pangeran Warihkusuma kamiwelassen barebeswaspanipun, juktumedhak saking pinarakan angrangkul dhateng Sang Pangeran sarwi angandika : Pangeran kang kaya sira patut oleh piwelas saka ratu kang wicaksana, anulungi kasrakatira saka papesthening dewa kang wus sira sandhang. Sanadyan ing sun ora kalebu ing wiwilanganing ratu utama, nanging wenang uga mitulungi marang sira mentase saka ing kapapanira, saiki sira sinebuta ingakeh aran Pangeran maneh, kalawan kahormatan pantesing Pangeran putraning ratu marta kalawan wewenang lan kamurahaningsun.

Sang Pangeran lajeng sujud ing sampeyan saha amumuji kaluhuranipun Sang Prabu.

Jumenengipun Pangeran raden Warihkusuma wonten ing nagari Banyubiru kabyawarakaken ingakathah sarta kapijia ngasta paprentahan ageng sampun boten nguciwani pisan-pisan, awit Sang Pangeran sampun kulina ngasta paprentahan ageng ing nagari Tuban. Kasok sihipun Sang Prabu dhateng Sang Pangeran Warihkusuma.

Kacarios Sang Prabu Ertambang putranipun namung satunggalputri dinama-nama da dosa sekaring pura, ajujuluk Retnaway i, pinretek ing piwulang kawruh pangreh ing praja sarta angger-anggering nagari punapa dene kagunaning perang, sampurna dhateng pamasanging bya akalawerit, awit karsanipun Sang Prabu; sanadyan putri ginadhang anggentosi kaprabon, kathah para ratu ingkang sami ngebun-ebun enjing anjajawah sonten, ananging sami tinulak, awit kuku danganipun Sang Prabu : ingkang putra krama asatriyadi ingkang wicaksana berbudi bawa leksana dadosa embaning karaton. Sawontenipun Sang Pangeran Warihkusuma, Sang Prabu

27

kagungan osik karsa mundhut mantu dhateng Sang Pangeran. -
Ing wanci staten Sang Pangeran dipun timbali dhateng ing
panepen. Sang Pangeran gita anyana yen wonten padamelan
perlu; lajeng sowan malebet kahaturaken ing parekan la-
jeng katimbangan Sang Prabu pinarak ijen wonten ing kamar
panyeratan, pangandikanipun:
Pangeran, apa sira sumurup kang dadi karsaningsun nimbali
marang sira.

Kawula nuwun gusti, namung Sang Hywang Wisesa ing-
kang nguningani karenteging galih paduka.

Sira apa durung tau rabi.

Kawula nuwun, teka mawi andangu ingkang mekaten, ka
wula sampun nate ngaturaken lalampahan kawula miwiti malah
amekasi kala kawula kadangu wonten ing kadhaton. Sanadyan
ngantos ing dinten punika misik wanodya kenawon; nuwun de-
reng.

28

Sabab apa, lan-ingsun durung kalalen aturira biyen
marang ingsun.

Sababipun boten wonten kajawi namung saking tani ka
wula, kalihdene malih raos ing manah kawula dereng saged
angipataken katresnan kawula dhateng papacangan ingkang
sampun lengket wonten ing jajantung.

Apa ora bakal mendha ing salawas-lawase,

"Saget ugi bilih wonten pitulunging dewa ingkang ab
di saget pikantuk jodho ingkang timbang kaliyan kaluhuran-
kawula."

"Saupama dudu dewa; ratu kang paring pitulung ma-
rang sira."

"Saestunipun pantes mawi tetebusan pecating nyawa
sarta wutahing rah kawula."

"Pangeran; kalawan dhanganing atinira sarta con -
dhong; sira bakal ingsun pundhut mantu dhewe."

Sang Pangeran kaget inggalih lajeng nyungkemi sampe
yanipun Sang Prabu sarwi matur : "gusti, pupundhen kawula,
ratu pituruning dewa, ingkang abdi boten nyana kadhawahan
rembulaning praja Banjubiru."

29

"Pangeran; payo miluwa tindakingsun marang kadha -
ton, ingsun surupake marang nini putri, aja kuciwa ing
semu."

Sang Prabu tindak ing kadhaton anjujug ing dalemi -
pun ingkang rayi Sang Prameswari, sepen tindak ing kra -
denayon ing dalemipun ingkang putra Sang Putri.
Sang Prabu lajeng ing tindakipun Sang Prameswari sarta ing
kang putra sumerep gupuh methuk rawhipun Sang Nata; la -
jeng satata lenggah.

Sang Prabu : "Sira ingsun goleki wis ketemu ana
ing kene; lagi apa."

Sang Prameswari : "kula nuwun, nglurug juki kaliyan putra paduka."

Sang Prabu : "tutugna ingsun milu nonton, anjagowi (= anjagohi) anakira."

Sang Prameswari : "Sumongga".

Sang Prabu : asela aja kuwi; dhenok singkolakokake, kuwe lho."

Sang Putri : "boten kangjeng rama, sampun leres pu nika badhe dipun caplok."

Sang Prabu: "We, we, iya bener sira."

30

Sang Putri ngagem nyamping padintenan seratan ang - reni (= anggreni) sampun masem, sasemektanipun plangi wedalan ing Indhu ngajeng tanpa rasukan, ngagem rimong ngengrengan biru langit. Sariranipun katingal pindha ulam kalebet ing jala, mencur kados sekar mlathi, baludaging pembayun kados anjebolaken kasemekan ingkang minongka setu bandalayu.

Sang Pangeran tansah trataban inggalih sumerep war - nanipun sangayu, kathah iribipun lan ingkang rayi dewi Wresti, malah menang sengoh Sang Putri andemenakaken ma - nah, rumaos marem galhipun Sang Pangeran bilih saestu ka - dhawahan rembulan ingkang saged cuki raosipun krapes - kra - pes kados kenthos. Sang Putri noli mundhut ganten pagut tingal lan Pangeran sareng kagetipun (pancen lairipun de - reng dipun gebyag) Sang Putri anglocit; baya kuwe wong kang dadi ojat gedering akah, nyata bagus, emane mripate kaya kolik, nonton uwong dipeh ora tuku bae, layak kang - jeng rama asih, magang lagi saenyek bae banjur winisudha dadi Pangeran, lah bokiya didadekake tunggon ana ing kra - denayon bae dhisik, cikben entek atine, tak garok tak lu - kokne ana ing pasetrenku desa tilamsari, supaya mari adol sengung, wangune kuminter ngendel - endelake baguse, aku ge - thing temen wong duwe pambek tan mengkono kuwi, tur tak da - dara kapinterane dadi awu, pangalembana maneh oleha, sida lestari dadi tunggon, dikira aku kiya kayadene Putri lum - rah kae, bisane mung wedhak pupur, ora sumurup yen aku leb - da marang ingering jagad, baya dheweke ora kulak wartaa - dol prungu yen putrane Sang Prabu Ertambang ing Banyubi - ru ajujuluk dewi Wayi, punjul ingapapak mrojol ingakerep, mancala putra mancala putri, bisa manjing ajur ajer, anu - wun kae yen nonton merak atine; iya kudu oleh pangapura sarta kudu oleh ganjaran gambarku kang cinawi ingkene ka - luru, pirabara liniru kang ginambar, nanging aku gemang.

31

Sang Prabu sakedhap nguningani paguting tingal ing - kang putra sami kapadhanipun sakalangkung pirena inggalih, lajeng jengkar saking kaputren, kadherekaken Sang Pangeran sarwi raraosan samargi margi ingkang remeh - remeh. Sang Pa - ngeran lajeng kelilan mundur.

Sang Prabu saya kasok sihipun dhateng Sang Pangeran amargi tansah katitik kawicaksanan sarta wasisanipun ang - rembag prakawising nagari, boten paelan ingkang putra Sang Putri, pancen sami penretek ing piwulang wiwit timur mila.

32

Panggalihipun Sang Prabu badhe lintu patra tondhanama su - merening karaton boten dhateng putra putri, sayogi dhateng putra mantu bilih sampun kalampahan dhaup sarta sampun apu putra.

Awit saking punika lajeng kadhawuhaken waradin yen Sang Pangeran kapancangaken ing Sang Putri sarta Sang Pangeran lajeng kaangkat dados Pangeran Adipati Anom.

Cinendhak boten antawis lami karsanipun Sang Prabu saestu miwaha putra, wawi susuruhan para ratu ingamanca praja. Dumugining dinten pikramen, bawahanipun sakalung - kung ageng. Kyai patih sarta para niyakaning praja sami makajangan wonten ing alun-alun, laminipun kawandasa dinten, nutug sami suka parisuka. Dhauping panganten sami ka estrenan para ratu pinisepuh, ing kadhaton kados jebol-jebola kebak dening kathahing tiyang, wawangi ing kadhaton kasabet ing samirana sumilir wedalipun angebeki pasamuwan, kados angin suganda awor dadaharan ingkang miraos kongas ambetipun, adamel reseping para tamu. Tumunten Sang Prabu sarta Sang Prameswari punapadene para ratusani kinabekten ing Sang pinanganten, Sang Prabu hentyarsa inggalih ningali ingkang putra sang pinanganten kadugen ing karsa sarempu nggalihipun, putra namung satunggal putri dinama-dama pikantuk kakung putraning ratu Binathara bagus tanpa cacad dhasar wicaksana alus bubudenipun, inggalih kados age - ageya seleh keprabon dhumateng Sang Pangeran. Sang Prabu lajeng andumugekaken kasukan kaliyan ingkang para tamu.

33

Gantos cinariyos ingkang wonten ing papajangan sang panganten kakung kados amanggih retna sawukir, dhasar ayu putrining Nata ginadhang binadhe raja.

Sang Pangeran sareh inggalih, awit ingkang garwa mumpuni dhateng kasusilan, sarta pinunjul ing guna kasantikan, boten kewran ing agal lembut, dhasar lantip ing panggraita - mengku kasujanan. Sang Pangeran ngangkah-angkah angempakaken tembung pemilut manis amancara. Duh gusti retnaning pura ingkang abdi kamipurun amuwila gonda, punapa kalilan awawan sabda, sanadyan gusti kula boten sotoh ningali, sok ugi namung karsa angandika kemawon dados pamurunging brongta angarang. Sampun pinten laminipun anggen kula suwita wonten ingriki angentos prentahing kartika saking ing langit ingkang kados warna andika, ing dinten punika kartika wau rentah wonten ing pangkon kula, punapa kula boten kalilan angela-ela.

34

Pangeran sampeyan sampun sanget-sanget anoraga dhumateng kula, kula dede lare alit, sarehning karsanipun kangjeng rama sarta ibu sori, kula kapatedhakaken dateng ingkang sarira dados garwa, dados kula kepeksa suwita dhateng tiyang ingkang dereng nate kula wanuhi, sarta limrahing laki pamisesa nipun dhateng ing rabi angungkuli pami - sesaning bapa biyung dhateng ing anak. Sapinten awratipun manah kula pancena amarentah dados karentah.

Duh gusti pupujan kula, kula boten pisan pisan nganggep kados ingkang kapangandikakaken punika, tebih pitung bedahap menawi kula anggadhahina cipta kumawa wami - sesa dhateng rabi, malah kula nyuwun titip jasad kula dhateng sarira andika, kula namung tetep dados pamong - ipun Sang kadi ratih.

Pangeran, pangandika sampeyan punika sayektosipun namung lamis kemawon kajawi nyulayani pranataning agama; boten wonten tiyang jaler kawisesa ing estri, dene ingkang kedah sampeyan tamponi panuwun kula sarta kalayan upata sampeyan, punika bilih dhangan, kula namung titip dhateng kangjeng rama sarta ibu Seri lumburipun dhateng kula, sam pun ngantos adamel gerahing panggalihipun rama ibu, awit potangipun kangjeng rama sarta ibu Seri dhateng kula; kula dereng saged nyaur, mongka ing mangke kula prasasat dados tiyang tumbasan sarta sampeyan ginadhang badhe jumeneng Nata anggentosi karatonipun kangjeng rama.

35

Sang Pangeran kaprangan inggalih midhangetaken aturi pun ingkang rayi ambarebel medal luhipun sarwi angandika aprasetya yen badhe boten adamel sakserik malah adamel suka pirenaninggalih ing salami-laminipun. Inkang rayi la jeng sinambut.

Ing wanci enjing Sang Prabu sakaliyan ingkang garwa Sang Prameswari tedhak ing kamar panganten ingkang putra pinanggih suweng tindak dhateng udyana; lajeng kasusul pi nanggih Sang Pangeran. saweg ngranggehaken sekar gadhung ingkang rumambat mulat witing sekar pacar katut sagodhong ipun lajeng dipun lungaken dhateng ingkang rayi sarwi ngandika : yayi dialon iku ana rine yen nocog tangan; la- ra, sekar gadhung dipun tamponi ingkang rayi kinuswa la- jeng kacangking ing asta kiwa. Kapethuk ingkang rama Sang Prabu sakaliyan ingkang ibu Sang Prameswari; lajeng sami andhodhok ngapurancang, ingkang rama sarta ingkang ibu sa- nget hentyarsaninggalih nguningani dhateng ingkang putra sakaliyan sarwi ngandika : ingsun arani sira isih ana ing omah jebul wis menyang patamanan golek kembang apa.

36

Kawula nuwun, namung mlampah-mlampah kemawon, won- ten ing tenggan kathah tiyang, yayi dewi boten kumawi su- mukipun medal pados isis.

Wong sing tunggu becik konen padha sumingkir, ana ing jaba bae.

Kawula nuwun, inggih sandika.

Ayo padha menyang kadhaton, ingsun lawas ora main catur karo sira.

Sang Prabu kasukan catur kaliyan Sang Pangeran gen- tos kaseser kemawon.

Sang Pangeran matur : gusti putradalem yayi dewi : semunipun kados saged catur.

O, kepriye Pangeran, yen ingsun catur karo bojoni- ra, ingsun wedi awit kalah pinter, ingsun ora tau menang.

Boten dik kakangmas, kangjeng rama punika namung ngumpak kemawon.

Mongsa ingsun ngumpak, mara Pangeran, saiki salin mungsuh bojoni- ra dibutro karo ingsun.

37

Sang putri kakarsakaken catur kaliyan Sang Pangeran, Sang

Prabu anjagoi (= anjagohi).

Anggenipun anglampahaken catur Sang Pangeran .kerep diyon kaliyan ingkang rama. Sang Putri tansah gumujeng ka dhawahaken ing sanes, mongka anggenipun anglampahaken catur Sang Putri kados boten dipun galih, rikat angeran-eramen, ngantos tigang rambahan Sang Pangeran tansah kawon kemawon. Ingkang sapisan balanipun taksih wetah ratuni - pun kakuneng; pejah boten saged tutug Ingkang kaping kali belanipun dipun telasaken, ratunipun pejah kaliyan pidak wonten ing tengah. Ingkang kaping tiga namung dipun oyak ing kapal kakalih, ratunipun kaseser oncat saking enggen pangreksaning bala, kalebet ing gelar lajeng kakuya kuya pejah wonten palaganing mengsah balanipun taksih wutuh ayam, boten wonten ingkang saged tutulung jalaran kadadangan dening samektaning bya akalawerid, Sang Pangeran lega inggalih anguningani kawegiganing pamasangipungelar catur ingkang rayi, rumaos boten saget andungkap bikakan pambedhahing gelar sap pitu sampun kasumcrepan rumiyin, lajeng ngandika : yayi aku wis kalah temenan, wis ora wani mumungsuhan karo kowe maneh, kaluhuran dhawuhe kangjeng rama.

38

Tiyang sampeyan ngawoni kemawon, upami sampeyan epeng utawi sampun medal bedhat sampeyankula amesthi kawon.

Dikalahi kepriye, wong kringete nganti gumrobyos mengkene kiyi; ngalahi.

Menawi sumuk:

Sumuk ngisin-isin.

Boten.

Sang Prabu sanget pirana inggalih anguningani rukunipun ingkang putra, tansah aruruntungan kados mimi lan mintuna. Anggenipun palakrama Sang Pangeran antawis satahun, ingkang rayi Sang Putri angidham idham kaworan. Sareng sampun katingal ngandheg tigang wulan lajeng ngaturi uninga ingkang rama. Sang Prabu saya sanget bingahinggalih sarata saya sanget pangela-elanipun dhateng ingkang putra sakaliyan, prasasat boten wonten towongipun Sang Nata adamel bojana ngiras wilujengan pamboboting putra. Sareng sampun andungkap mangsa lair, Sang Putri anggerahi, hoter tiyang sakadhaton, nanging anggenipun anggerahi Sang Putri kasengkala bayinipun nungsang mila dangu boten saged medal, angganipun anggerahi ngantos pitung dinten pitung dalu, netyanipun sampun asawang kunarpa, ingkang ibu tansah amuwuni wonten ing ngiringan, langkung malih Sang Pangeran, anggenipun nyundhang wonten ing ulon-ulon, adus luh aneleksi kajang sirah ngantos kados turasan, boten dhahar boten sare, Sang Prabu boten tahan nenggani, ngiwa wonten ing panepen boten dhahar-dhahar. /menggak Sarehning sampun k tita bayi saged lahir, aturing dhukun sarta parastabib bayi kedah kawedalaken sarana pirantos, lajeng angunjuki uninga ing Sang Prabu. Sang Nata saya putek inggalih. Kajawi marma sumelang menawi andadosaken jalaran sedaning putra. Ananging boten saged aturing dhukun,

39

ingkang murih arjaning putra. Dhawuhipun Sang Prabu : wis mongsa bodhowasira, ingsun wis aja sira unjuki uninga maneh prakara iku, ingsun mung nguningani becike sarta slamete bae. Tumunten para dhukun sarta tabib sami pirembagan sa-kecaning panindakingkang sayogi linampahan. Inggang sami nenggani wonten ing kamar sami kahaturan medal sadaya, dala- lah Sang Prameswari ugi kahaturan sumingkir, namung Sang Pangeran piyambak inggang taksihi wonten ing kamar, anjage- ni sariranipun Sang dewi. Sareng pirantos dipun cakaken gampil wedaling bayi kalayan wilujeng miyos putri. Cenger- ipun ing bayi tiyang sakadhaton gumuruh sami suka bingah, bayi lajeng dipun upakara ing dhukun wonten ing jawi, na- mung Sang juwita lesuning sarira saya ngrauhi tansah les lesan boten enget. Dipun erasi dhateng inggang raka sarta dipunmuwuni, Sang Retna sampun kasupen, wusana puput yus- wanipun seda konduran. Sang Pangeran anjrit muwun ang - rungkebi inggang garwa lajeng kantaka. Sang Prameswari malebet ing kamar, inggang putra Sang Retna sampun pinang- gih seda anjrit sarosa anggeblag lajeng kantaka, hoter ti- yang saklebet ing kadhaton, gumuruh pindhah swaraning jawah inggang nrajang wana pajaten. Inggang sami nenggani won - tenning kamarbingar pating bilulung gumeder angebeki ka - dhaton, pinireng saking panepen pasingidanipun Sang Prabu. Sang Nata enggal tedhak ing kadhaton boten ngantos dipun unjuki uninga ing abdi, anginten yen inggang putra dados lan sedanipun. Rawuhipun ing kadhaton inggang rayi Sang Prameswari sampun pinanggih enget lajeng angrungkebi sam - peyanipun inggang raka sarwi lara karuna pitaken putrani - pun. Gusti kawula boten saged kantun kaliyan putra tuduh pun wayi, paduka sareng kalebetna ing kuburipun. Sang Pra bu kerotkancing boten saged ngandika. Kyai patih lodaka sampun pitung dinten tugur sakancanipun para bupati wonten ing srimenganti, sareng mireng ramenipun ing pura lajeng malebet boten kalayan dipun timbali, Sang Prabu sampun pi- nanggih lenggah sinewaka wonten ing dhampar. Kyai patih lajeng sowan nyaket, Sang Prabu tansah gereng-gereng de- reng saged ngandika, wadanipun katingal kados letu, Kyai patih boten andungkap inggang dados puruging bendu, jama- kipun tiyang sripahan punika, susah, Sang Prabu punika boten malah nawung duka.

40

41

Kyai patih bijaksana boten mawi angentosi dhawuhi - pun Sang Prabu bab upakarti sarta rerengganing layon sam- pun kadhawuhaken samapta rumiyin sarta layonipun Sang Put- ri sampun lajeng kabidhalaken dhateng astana luluhuripun Sang Prabu mawi pakurmetan ageng. Wedalipun saking kadha- ton boten ka uningani ing Sang Nata, kagalih menawi saya adamel rontaginggalhipun Sang Prabu.

Sang Nata andhawuhaken parentah dhateng kyai patih; kakang layone anakira. wus sira pikir.

42

Kawula nuwun sampun saha sampun kawula angkataken..

Kakang, panggalihiingsun ora bisa tumingal marang putunira jabang bayi awit samangsa ingsun tumingal bisa andadekake kageting panggalihiingsun, enget marang kang wis layon, awit saka iku bokmenawa bisa amumugut karenan ananingsun ing dunya, iku banjur sira labuha ing bang - sawan bae, emanen yuswaningsun yen nganti ora widada sa- ka pangalupa ing jabang bayi iku.

Dene kang luwih perlu; ingsun aja kongsi tumingal. maneh marang si Warihkusuma, saiki sira tundhungen lunga saka la ladaning nagaraningsun ing Banyubiru, baliya marang lala-daning nagarane dhewe ing Tuban, yen ora ngestokake parentahingsun, amesthi ingsun pateni kalawan pangewan-ewan, awit kang dadi jalaran patine putraningsun; saka awake, dadi wis tetela yen lungane si Warihkusuma saka ing nagarane mau pancen ala, gawe sangaring nagara kang diambah. Apa karsaningsun amesthi kalakon padha sanalika iki.

Kyai patih boten amenggak karsanipun Sang Prabu, namung badhe kadherek kemawon. Pamurihipun namung rumeksa ing kasugengan sarta karaharjaning praja sampun ngantos Gustinipun katuwuhan sekel awit saking prakawis punika. Kyai patih mundur saking ngajengan lajeng angrokteni pirantos badhe panglabuhing jabang bayi, winot ing joli kajeng nagasari kinarawistha ing sesekaran awig akirtyani pun sarta lajeng winot ing baita tembo mawi rinengga ing gegodhongan pancasan enggal, aluming godhong katingal saking katebihan amemelas. Sampun kalampahan jabang bayi kalabuh mawi pakurmatan lampah ageng. Kyai patih lajeng kapanggih Sang Pangeran Warihkusuma, andhawuhaken karsanipun Sang Prabu yen Sang Pangeran kadhawahan tundhung, boten kenging ngambah laladaning nagari Banyubiru, amargi Sang Pangeran kagalih damel sangaring praja sarta adamel jalaran sedanipun Sang Putri. Sapinten rujitinggalhipun Sang Pangeran mentas kasedan garwa, putranipun kalabuh, sariranipun katundhung. Sang Pangeran lingsem mulat sasamining tumitah. Wanci lingsir dalu anis saking pura, lajeng ing tindakipun melebet ing wana wasa pados margining pejah.

43

Kocepa kyai buyut Wulusan ing Sumbereja, padamelanipun misaya ulam ing benawi, nuju wonten ing lepen kaget sumerep wonten kendaga keli winot ing baita tembo mawi ombyong-ombyong gogodhongan sampun sampun sami alum lajeng dipun canthangi. Sareng kebikak isi bayi mawa teja. Kyai buyut eram salebeting manah, narka yen bayi punika putraning putri ingkang lampah jina lajeng kalabuh ing benawi nyirnakaken tilas. Kyai buyut gadhah osik, bayi iki becik dak-pupune, tinimbang mati luwung dadiya bocah kena dikongkon, karodene maneh bokne bayek wis ping telu nggone duwe anak pijer mati bae, bocah iki yen bisa dadi jalaran. Bayi lajeng dipun bopong kabekta mantuk dipun sukakaken semahipun. Nyai Buyut kaget sumerep ingkang jaler mentak ambopong bayi. Mulung tanganipun nampeni bayi sarwi pitaken : iki mau bayi olehma ingendi.

44

Olehku candhang ing bengawan."

"Ayake anake wong dhemenan dikelekake."

"Menawa, nanging dudu sok wong, katitik wadhahe apik didokok ana ing gendaga."

"Aku bungah banget bapakne gendhuk kokwehi anak tak openane sing becik. Mengko tak gebyur, banyuku susu isih metu, dadi kebeneran banget, kojenengake sapa, bapakne."

45

"Tak jenengake rara Sendhang bae; becik wong olehku ana ing banyu."

Bara Sendhang ingupakara sarta sinesepan dhateng nyai Buyut Wulusan ing Sumberejo, dumlundung kalis ing sa sakit, enggal ageng kados dipusan toya gege, agengipun rara Sendhang kalawun lawun.

Gentos kacariyos lampahipun wadyabala ing Banyubiru ingkang andherekaken layonipun Sang Putri, dumugi ing astana layon kaselehaken salebeting krandha sawa kemirang saking ing jawi swara lamat-lamat sarta kaleseding layon katingal ebah, Senopotining lampah enggal ambikak tutuping krandhasawa, katingal Sang Putri wungu sarta ngan -- dika lirih, kangmas Pangeran Adipati ana ingendi. Senopotining lampah nyana yen Sang Putri waluya ing jati lajeng matur : raka paduka taksih wonten ing nagari, panjenengan paduka punika sampun kangem-ageman busananing layon amargi seda konduran, sapunika sampun dumugi ing astana.

Aku gawanen bali nanging aja kolukari, cikben dilukari kangmas Pangeran dhewe ana ing kadhaton.

46

Layon lajeng kabekta wangsul sarta mawi pratandha -- ning kabingahan, tambur slompret mungel mawi lalagondhing anganyut-anyut. Gedering pawartos enggal dumugi ing nagari yen Sang Putri boten saestu seda. Ing mangke kabekta wangsul kondur taksih wonten salebeting krandha -- sawa bikakan.

Sang Prabu saha Sang Prameswari sampun kahaturan uninga ing kasugenganipun ingkang putra Sang Putri, kados punapa bingahinggalhipun Sang Prabu, enggal tedhak methukakaliyan ingkang rayi. Saking kasesanipun tindak dharat kemawon, titihan rata kasusulaken katututan wonten ing margi. Sang Prabu sarta Sang Prameswari lajeng nitih rata. Antawis sakonjotan layon katingal, rata kadhawuhan ngrikataken, boten sareh karsanipun Sang Nata. Dumugi pasanggrahan ing rancak arsi, layon kendel, Sang Prabu sarta Sang Prameswari rawuh gurawalan lajeng ngang -- kat putra ingkang pindhah layon, Sang Prameswari anglukari ingkang putra sarta lajeng ingageman raja kaputren. Ingkang putra tansah dipun arasi ingkang ibu. Sang Putri matur :

kakangmas adipati wonten ing pundi saha anak kula punapa -- gesang. Ingkang rama nenggak waspa sarwi ngandika: bojo -- nira mulih marang Tuban, mengko ingsun utusan nimbali, dené anakira ingsun labuh marang bengawan. Sang Prabu lajeng andhawuhaken dhateng kyai patih kinen angupadosi raden Warihkusuma. Bilih boten pinanggih ing margi lajeng kadhawuhan anglacak dhateng nagari Tuban makaten ugi anglari gendhaga ingkang kalabuh ing benawi. Anggenipun dhawuh Sang Prabu dhateng kyai patih kalayan bisik-bisik, karsanipun Sang Prabu sampun ngantos adamel kaget utawi rontaginggalhipun ingkang putra Sang Putri, prakawis wau kedah kawados sampun ngentos Sang Putri anguningani yen ingkang raka Sang Pangeran kesahipun kadhawahan tundhung. Sang Prabu saha garwa putra lajeng bidhal kondur anga -- dhaton. Pulih rentenginggalhipun Sang Prabu, kanton angentos dhatengipun Sang Pangeran sarta kapanggihing gendhaga bilih bayi taksih sugeng.

47

Utusanipun Sang Prabu ingkang nylari Sang Pangeran boten angsal lacak, ngantos dipun susul dumugi nagari Tu-

ban, malah wadyabala ing Tuban ingkang ngupadosi Sang Pangeran; dereng wonten mantuk, mila utusan wae lajeng nu lak wangsul ngupadosi dhateng ing wana malih, makaten ugi utusan ingkang nglari gendaga turut benawi ngantos dumugi sungapaning saganten meksa boten saged angsal lacak. Para utusan mau sareng sampun tita pangupadosipun lajeng sami wangsul dhateng nagari sarta lajeng angunjuki uming ing Sang Prabu. Sang Nata boten andugi bab cabaring utusan, bokmenawi karsaning dewa ingkang putra kadamel lalampahan. Sang Prabu mupus salebetinggalih narimah punapa purbanipun Sang Hyang Wisesa. Sang Prabu sadinten-dinten tansah angimur tikbraninggalihipun ingkang putra Sang Putri.

Gentos kacarios Sang Pangeran wonten salebeting wana tanpa kanthi. Ingkang kadhahar namung wowohan sarta gogodhonganema ing wana, sanget anggenipun kasarakat. Ciptaninggalih namung badhe anganyut tuwuh tansah netah sarira langgenipun katula-tula. Badhe jarwa papacangan karebat ingkang rayi Sang Prabu, angsal panglipur saget krama putrining ratu, ayu pinunjuling jagat dereng ngantos dumugi saweg satahun tinilar seda. Galihipun Sang Pangeran kados rinujit engles tanpa karkat sendhe ing uwit bendha dhoyong ingkang pinulet ing mandirago raya, Samirana midid ambekta gandaning sekar saya adamel ren-ceminggalih. Swaraning peksi rame pados pencokkan badhe mapan tilem tambah adamel kuwur, pepeteng wiwit andhatengi kados badhe angelem jagad, punika ingkang amisesa telasinggalhipun Sang Pangeran andhekukul angrangkul jengku waspa adres kados turasan, salebetipun wonten ingandhap bendhatansah merem melik boten saged sare kengetan ingkang rayi Dewi Wresi, wanci siden kayon lintang sumebar ing langit, purnama mungup sapuncaking al-daka sumorot kados wadanipun ingkang rayi, sumengering kidang alihan tilem kados panguwuh angaturi kondur dhateng ing nagari Tuban. Sang Pangeran tumratap inggalih, acipta ingkang rayi dewi Wresti kados sumandhing lenggah, aguragapan tinoleh boten wonten, namung katingal soroting rembulan ingkang ambedhah lolongkangan selaning godhong kumenyar amawa praba, Sang Pangeran saya putekinggalih; salebetipun sare rem-rem ayam wonten swara kemireng; pangeran kang kawelas asih kados ijengandika, pantes nam - peni panglipur, Pangeran; sampeyan sumerapa yen rayi sampeyan Sang Putri; sugeng, sarta tansah ngajeng-ajeng rawuh sampeyan ing nagari Tuban, amargi sapengker sampeyan lolos; Sang Prabu seda. Sang Pangeran kaget lajeng wungu, enget wewentehan swara ingkang kemireng, ananging pinaiben ing dalem batos, sampun anggagat bangun enjing bun pating talethok angebesi sarira, medal saking ing wana sumedya dhateng padhusunan pados pitakenen ing bab kawontenanipun nagari Tuban, punapa wonten emperipun kaliyan swara ingkang kemiren. Wonten ing margi kopothuk tiyang ingkang badhe dhateng peken, anglur sami anggendhang. mBok ayu : Sang Prabu apa sugeng. Winangsulan: Dika niku takon teka anyerwetch, sedane Sang Prabu em - pun kawak uwi dika tekokake. Sang Pangeran lagi sakeca inggalih, dene anetesi swara ingkang kacetha, lajeng tindakipun sadya kondur dhateng nagari, nanging karsanipun boten medal ingajengan, medal ing pungkuran, panggalihipun. sapisan dereng tartamtu sedanipun ingkang rayi Sang Prabu,

49

50

kaping kalih bokmenawi nuwuhaken prakawis ingkang kirang prayogi.

51

Kacarios Sang Retna Wresti, sampun lami ing pangan-
ti rawuhipun ingkang raka Sang Pangeran Warihkusuma, tan-
sah gelik-gelik wonten ing kadhaton, raosinggalih gatos
wonten ing tarungku, sarta sampun boten kulina kaliyan
ingkang putra raden Udakawimba, amargi wiwit miyos lajeng
winimbasara dhateng kyai patih, pinisah ngantos ageng.
Ciptaninggalhipun Sang Putri sampun boten kraos wonten
ing kadhaton, badhe wangsul angendhang-endhang wonten ing
Nudal, nanging kapambengan deneng parentahipun kyai
patih ingkang misesani karaton, boten anglilani tindakipun
Sang Putri, awit sampun kaanggep dados prameswarinipun Sang
Prabu Warsakusuma ingkang sampun seda. Sang Putri karsa
angenggar-enggargalih ameng-ameng dhateng pasanggaraan
sanjawining nagari, lasar saben-saben Sang Putri ingriku
pacangkramanipun, ngantos nyare kalih utawi tigang dalu
saweg kondur. Ing wanci sonten Sang Putri lenggah wonten
talundhaging yasakambang kaadhep ing para cethi parekan.
Dhasar talundhaging yasakambang munggul saking margi, tu-
mingal wonten satriya lumampah turut lelayaning hudyana,
tumratap inggalih esmu sumedhot kados tindakipun ingkang
raka Sang Pangeran Warihkusuma dangu dipun awasaken ku-
medhep tesmak. Wusana tetela yen ingkang lumampah: ing-
kang dados pangajapanipun ing tawang, enggal dipun pala-
jengi agurawalan, lajeng dipun rangkul sarwi lara karuna
sambat amelas asih; nyawa ingkang kula entosi meh dumu-
gi ing pejah saweg katingal sapunika. Sang Pangeran ka-
get inggalih dipun palajengi sarta dipun rangkul ing putri
ayu, ananging inggalih lajeng sumerep yen putri punika
ingkang dados thelenginggalih; ingkang rayi Dewi Wresti,
mila enggal gentos rinangkul sarta dipun arasi sarwi mu-
wun, dangu sami tangis-tangisan, Sang putri lajeng pinon-
dhong dhateng ing Yasakambang; boten suwala. Ananging
sareng badhe kasarekaken sanget ing panyengkahipun. Sang
Pangeran heram salebetinggalih, ngendeli karsanipun
amurwa resmi; sarwi ngandika linuding pangela-ela; yayi
kang sawang kumala sarta kang bisa nyambung dewaning umu-
ku, apa kang dadi darunane anampik sihe pun kakang kang
salawase ora bisa ilang-ilang. Aturipun Sang Putri : ka-
kangmas : namung kandhega samanten kemawon, kula tunggu
ing janji yen sampeyan dados guru laki kula ngatos dumugi
ing jaman kalanggengan. Nanging kenging ugi yen kula nama
cidra ing janji, amargi sarining sekar ingkang taksih ku-
dhup rinoda paksa ingisep dening kruraning bermara. Lajeng
kacariosaken lalampahanipun miwiti malah amekasi. Dados
ing mangke kula namung anyanyandhang sihing guru laki ku-
la ingkang kados sariwa sampeyan ngapunten ing dosa kula
ageng sedheng ing laki, namung kula tebus siwahdat ing sa-
lami-laminipun sarta anyirnakna dosa kula anglampahi ra-
ja pati. Sang Pangeran trenyuh inggalih midhangetaken
aturipun ingkang rayi, lajeng ngandika : yayi, dosamu
iku orang ngapa-a, awit anglabuhi tuhuning prasetya, ma-
lah iku kang aran utama, ora kagiwang nampani rahsaning
liyan, jamaking wanodya kang durung tau-tau amesthi korup
marang sajatining rahsa mau, mulane banget pangapuraku ma-
rang kowe, awit kowe ora luput, sanadyan ananing papati
kowe iya ora nemu dosa, awit pamrajaya iku pamalesing
patrap roda paripeksa, mulane biraten tikbraning atimu, aku
kang tanggung tumekane pangayunaning Pangeran, amesthi ora
nemu siksa, mangkono maneh yayi mungguhing aku iya kena

52

53

ingaranan ora netepi janji, amarga aku iya uwis palakrama sarta asusuta wadon. Lajeng dipun andharaken lalampa - hanipun turut boten wonten ingkang kalangkungan. Sang Retna anggenipun midhangetaken ngantos angrentahaken waspa boten karaos.

Satamating carios Sang Putri katingal tutut lajeng sami kendel wonten ing Yasakambang.

54

Ing wanci enjing Sang Pangeran lenggah kaliyaning - kang rayi wonten ing paningrat kahadhep ing cethi parekan. Sang Pangeran mundhut papan rontal kaserat ing kenaka, lajeng kadhawuhan maringaken dhateng kyai patih.

Kacarios utusanipun kyai patih anggenipun anglari tindhkipun Sang Pangeran Warihkusuma anjajah dhusun ami langkori, ngantos pinten-pinten tahun.

Sarehning sampun tita boten saged pinanggih lajeng sami wangsul mantuk dhateng nagari anjujug ing kapatihan. Kyai patih saweg lenggah ing panepen kaliyan ingkang putra raden Udakawimba, Sang Bagus saweg winulang patrapipun nyerat sastra jejeg, utusan enggal sinapa, lajeng matur matur sami ngaturaken tiwasing lampahipun, sarta sami anggadahi panginten yen Sang Pangeran kados lajeng anganyut tuwuh, awit sawarnining panggenan dalah ingkang sungil-sungil sampun kaosak-asok meksa boten saged pinanggih.

55

Kyai patih midhangetaken aturing utusan regeg inggalih, boten saged endugi puruking tindhkipun Sang Pangeran, karsa dhatengipun utusan saking Sang Putri ambekta papan rontal enggal katampen sarta lajeng kawaos, suraosing serat saking Sang Pangeran Warihkusuma, ngaturi uninga ing rawhipun Sang Pangeran sarta kyai patih kahaturan rawuh ing pasanggrahan, Kyai patih kaget inggalih bingah amarwata suta kados manggih sosotya ingkang dhumawah saking ing langit, enggal tindakipun dhateng ing taman anganthi ingkang putra raden udakawimba. Rawhipun ing taman kapethukaken Sang Pangeran sarta lajeng gapyuk ararangkulan sami angrentahaken waspa. Kyai patih matur : "Kangjeng Pangeran ingkang alus ing budi, ingkang ngagungkaken paramarta, ingkang saged angecani manahipun tityang alit, ingkang wicaksana berbudi, ing mangke panjenengan paduka kula angkat dados Susuhunanipun titiyang ing nagari Tuban, lajeng paduka tamponi sapunika kalalayan panuwun ageng yen karaton wau paparingipun rama paduka Sang Prabu Sindupati ingkang sampun suwarga, kulanamung sadarmi ngampil salebetipun nagari hara-huru, ing mangke paduka pulihaken risakipun, dene putranipun rayi ijengan di ka Sang Prabu Warsakusuma ing samangke taksih timur saweg kula preteging piwulang, sapunika tetepa dados putra paduka pambajeng sarta diwasani pun kula suwunaken kaangkata dados Pangeran Adipati, dados panjenengan paduka nama jumeneng enyelani. Menggah atur kula ingkang makoten samanten wau sampun mufakat kaliyan prikanca kula wadana nyawi nglebet, ingkang punika punapa taksih wonten ingkang nalisir ing leres.

56

Sang Pangeran boten saget maoni karsanipun kyai patih dening sampun anglenggahi leres, ananging salebetinggalih dhateng ingkang putra kuwalon Raden Udakawimba sanget boten sarju awit punika tunggakening kemadhuh, ewadene sinamun ing netya boten wonten antawising pinggetipun ing-

galih, pangunandikanipun : gampang masalahe besuk yen aku wis jumeneng ratu sarta patutan karo yayi dewi, si Udakawimba iku prakara apa. Sang Pangeran ngandika uwa patih kula namung andherek punapa sapanrehing patih wisesa ingkang sampun sabiyantu kaliyan para nayakaning praja, kados sariranipun uwa, pun Udakawimba punapa ingkang wonten ngarsanipun uwa punika.

57

Inggihi punika putra paduka Raden Udakawimba, nanging wiwit miyos kula wirmasara wonten ing kapatihan boten nato papanggihan kaliyan ingkang ibu.

Prayoginipun ingmangke kula pundhut wonten ing kadhaton.

Kula nyumanggaken sakarsa.

Sang Pangeran lajeng kondur angadhaton kaliyan ingkang rayi Dewi Wresti saha ingkang putra Raden Udakawimba, wiwit punika kapanggihipun kaliyan ingkang ibu andherek wonten salebeting kadhaton.

Antawis wolung dinten Sang Pangeran lajeng jumeneng Nata saking pangangkatipun kyai patih sarta para nayakaning praja, mawi susuruhan para ratu ingkang tepang wates kaliyan jajahanipun nagari Tuban. Pakurmatanipun ageng, ajujuluk Sang Prabu Warihkusuma, kajen keringan dhateng para ratu sanesipun, awit saking misuwuring kawasesanipun kridhaning perang. Jumenengipun Sang Prabu Warihkusuma lulus boten wonten sangsayanipun, nanging kaliyan ingkang rayi kelajeng boten saged apuputra.

58

Kyani patih Totamarta sampun sangsaya sepuh sarta sampun boten kuwawi ngembat nagari, lajeng nyuwun kendel saha narimah namung dados tuwanggana mawi ku wonten ing wukir. Panuwunipun kapareng sarta kaparingan papancen sitikathah minangka dhaharipun. Ingkang kakarsakaken anggentosi Bupati Tamping putranipun pambajeng kyai patih anama Harya Toyatuli, wondene putranipun kyai patih titiga, ingkang anem kakalih sami dados nayaking praja sami limpad ing budi nanging boten kapilih, ingkang sepuh kirang mangertos inggihi Harya Toyatuli wau, mila karsanipun ingkang rama kyai patih : Harya Toyatuli namung kapacak dados Bupati Tamping kemawon, menggah karsanipun Sang Prabu anggenipun ngangkat Harya Toyatuli dados patih supados boten bade maoni karsanipun Sang Prabu, awit Sang Nata taksih simpen wadados, sampun ngantos kadjodheran karsanipun dening pamambenging papatih, milaamilahur ngangkat Bupati Tamping, aling-alingpun misudha dhateng waris ingkang wajib inggihi punika putraning patih ingkang sepuh piyambak, wondening karsanipun Sang Prabu ingdalem batos Raden Udakawimba badhe kasirnakaken.

59

Kacarios Raden Udakawimba sampun yuswa gangsal we las tahun, diwasa kalawun lawun tanpa pinardi dhateng ingkang rama Sang Prabu, Sang Bagus wiwit anggraita sepeken ing pangajeng-ajeng yenta kaangkata Pangeran Adipati Anom, awit sangat dipun ceri-ceri dhateng ingkang rama sarta asring sinungan ujar ingkang angeres-eresi tu-

rasing ratu angkara. Raden Udakawimba putek inggalih, dhateng ingkang ibu boten sakingsalan, awit kirang kulinanipun, kalihdene malih ingkang ibu sanget ajrih dhateng ingkang rama. Osikinggalih boten sande badhe sangsaya kadaut-daut risaking sarira bilih ngatepi pasuwitanipun dhateng ingkang rama, prasasat angentos timbuling watu item.

Raden Udakawimba ing wanci dalu anis saking kadipaten tanpa kanthi tindak nurut lampahing roya bena wilepas lampahipun.

60

Enjing kahuningan ing Sang Prabu : lolosipun raden Udakawimba Sang Nata api gugup sarta adhadhawuh kinen ngupadosi, nanging bilih boten saged kapanggih kadhawuhan sami wangsul kemawon. Ingkang ibu Sang Prameswari muwun wonten ing kadhaton lajeng angimur dhateng ingkang raka, Sang Prabu sagah anglari piyambak, . Boten ngantos lami utusanipun Sang Nata sampun sami wangsul, ngaturaken tiwasing lampah boten wonten ingkang lebda ing karya, ical lari nipun. Sang Prabu boten gita malah dha wuhi ngandikakaken sami kendel kemawon, sampun ngantos wonten ingkang raraosan bab murcanipun Rajaputra.

Gentos kacarios ing padhukuhan Sumberejo, kyai ageng Wulusan mentas kadhatengah Sayid saking Arab anama Syeh Jumadilkobra bin Mohamat Daus medharaken saktahing ngelmi saraking Rasul. Kyai Ageng Wulusan kalinindhah kawruhipun lajeng angguguru, malah lajeng tinesan ingelmi kasampurnan panunggaling Kawula Gusti, su merep ing sangkan paran, saking sengsemipun lajeng tilar agaminipun Budha dalah kadang warga sarta rencangipun sadaya, sami manjing agami Islam, mungkul ibadahipun, ngadegaken barjumungah, adamel masjid ageng, suraminipun panjang tepang kaliyan griya pawestren kiwa tengening masjid, kinubengan toya balumbang, sirahing toya balumbang, sirahing toya saking lambunging ardi gumrojog anjoging parang popongol sela liman ingkang ambanging celak jurang sirung, lajeng tinambeng ing tambak sela talu luber mili ageng ing lelengkeh ereng-erenging ardi, sinusuk kangge margining toya ngalempak lajeng angon cori tataneman ing asrama, wonten ingkang kasudhet malebet ing capuri masjid anjog ing balumbang, toyaripun mili akimplah-kimplah adamel sengsemipun para ingkan sami senbahyang dhateng masjid.

61

Kyai ageng adamel langgar wonten sakilening pandha pa keletan kelir laleyaning capuri, rinten dalu wonten ngriku tekabul ngelmi, sinambi mumulang para siswa ingkang kinasih, dene pamulanganipun ageng wonten ing surambi, guruni pun Kyai Pangulu sarta para katib, rinten dalu boten wonten kendelipun sami pilawat Kuran.

Gentos kacarios lampahipun Raden Udakawimba turut benawi dumugi ing dhukuh Sumberejo. Ngongkang benawi ngengkeraken redi, kiwa tengenipun pasabinaneloh toya pating creweh, Raden Udakawimba lajeng malebet ing dhusun sumerep masjid ageng ing surambi kathah lare sami ngaos. Raden Udakawimba lajeng ninggil kaliyan lare kathah, kadagangan dhateng kyai Pangulu : dipun pitakeni, thole kowe bocah saka ingendi aku nembe tumon lan jenengmu sapa.

62

Raden Udakawimba mangsuli, kula lare saking nagari Tuban nama kula pun Uda kawimba, pisowan kula badhe andherek ngaos wonten ing ngriki, Kyai Pangulu resep aningali dhateng warninipun Raden Udakawimba bagus merak ati tak sih lare, lajeng dipun parentahi : thote mengko bubar ngaji kowe miluwa aku bae, tak openi ana ing omahku, nyambiya angon kebo, pangonku kurang siji.

Kacarios Raden Udakawimba kendel wonten inggriyanipun kyai pangulu, saben wanci lare ngucul tumut angen maesa dipun sambu kaliyan damel ringgit rumput dondoman, dangu-dangu lajeng damel besthaning griya, tumunten damel kadhaton ma wi beteng sarta jagang angemper-emper kadhatonipun ingkang rama, katinggal angremenaken. Raden Udakawimba pancen wasis dhateng pakartining kriya, salebeting manah saupami wontena bandha baunipun kadugi adamel beteng santosa ing kah angel kabadhah ing mengsah. Ing batos amawoni kadhatonipun ingkang rama, dene katingal ringkih sarta tanpe wa wados, gampil kabadhah ing mengsah, bobotipun Raden Uda kawimba taksih lare sampun gadhah gagasan samanten, saiba diwasanipun kados boten kenging cinakrabawa ing sanes, enget-enget tedhaking ratu, prajurit dhasar wijiling ngamaratapa aluran saking kaki, bilih sampun wanci anggiring Raden Udakawimba lajeng dhateng ing masjid sinau ngaos, enjing sonten makaten lampahipun, boten ngantos lami sampun limpad angungkuli lare kathah, kauningan dhateng kyai ageng Wulusan, Raden Udakawimba katimbalan dhateng ing langgar kilen pandhapi, kerid dening kyai Pangulu. Raden Udakawimba anoraga lenggah makigupuh.

Kyai Ageng Wulusan pirana inggalih aningali warninipun Raden Udakawimba, bagus merak ati pamulinipun manis, dhasar trepsila tajem pelatanipun.

Kyai Ageng Wulusan ngandika dhateng kyai Pangulu. Pangulu si Udakawimba tak jaluk ngedheg ana ingarepenaku, kareben ngaji kitab karo arep tak wuruki pasehing pangajine.-

Kula sumangga.

Raden Udakawimba rintun dalu wonten ngarsanipun Kyai Ageng Wulusan, wineleleg ing piwulang, sadaya piwulang, sadaya piwulang kacakup boten wonten ingkang kecer, sanget leganining galihipun Kyai ageng Wulusan pikantuk murid landhep manahipun. Raden Udakawimba tumunten badhe ka tetesan ngelmi sajati. Raden Udakawimba boten mawi semang-semang andherek karsanipun Kyai Ageng Wulusan, anuju satunggiling dinten sampun bakda sembahyang ngisa Raden Udakawimba katimbalan kadhawuhan malebet ing langgar, boten kelilan maos kitab, dipun pangandikani: "Jebeng wis mangsane kowe nampani pituturjati, perlune ing tembe bakal daksejangake ana mangsa loro, saiki sinaua sumurup gelaran wiriding Pangeran, wis ditembangake karo kang jalela, lah iki layange wacanen tak rungokne."

Nuwun inggih sandika.

"Pangkur wuryaning gitaya, sadurunge kaki sira du-madi, aneng ngendi dunungipun, yektine saking ora, bapa biyung dadi lantaran tumuwuh, tan nedya yoga mring sira, mung nekakken hardeng budi."

Tibaning kang rahsa mulya, neng manikem urip marang pri-badi, bunder samrica binubut, kumedut salaminya, sumram-bahing angga bisa dadi wuju, beyi lahir sing metengan, da

di manungsa sajati.

Kadunungan pancadriya, pamiyarsa panggonda lan pangeksi, pangucap lan wanciptanung, nanging durung tete-la, awit durung kadunungan rahsa tuhu, riwus nyantuk ra-sa tama, mundhak-mundhak saben hari.

Nganti praptaning diwasa, pancadriya jumeneng lawan titi, bisowa ngrungu angambun weruh lawan angucap, tanpa saka Isbatujait liripun, yeku warah saking liyan, mula jimatun wus tampi.

Aran tetep tinetepan, luwih elok dayaning sanu bari, beda-beda ciptanipun, kang aran johar ngaral, lamun sira nyipta barang kang durung weruh, johar tarip lamun sira, nyipta barang kang wus uning.

Lawan datu maulana, lamun sira nyipta anggauta ka-ki, pinindha mlaku lan lungguh, aneng panggonan liyan, sakeclapan ing kene sayekti suwung, katon ngalih aneng ka-na, byaring tyas wus ngrasa bali.

Pusaka pudya kidungan, pandhita diaran resi harta-ti, harta daya kang jujuluk, karya gita pralambang, ana nangi sangyanging kang mudha punggung, isine kang wuluh wongwang, suwung obah keneng angin. Tapake kuntul anglayang, manuk miber muluk ngangkuli la-ngit, kalawan gigiring punglung, kudangrat ing pandengan, wekasaning langit lan jaladri agung, tanggal pisan kapur-naman, sentek pisan anigasi.

Kabeh dayaning budaya, angarakken cipta lan siring ati, pinindhana : wates ipun, lan ana tilasira, apedene kinira sapisan tundhuk, kalawan pancering nala, rampunge babarpisani.

Pralambang bumi pinetak, duhkitengtyas lumengketan-ngendhani, kanangpa wana tiniyub, yeki bantering manah, ciptengnala lumaku rosaning bayu, apek geni adadamar, wong ngangsu pikulan warih.

Yeki pedhangingtyas tama, gung ngupadi undhake kaw-ruh iki, tanapi kang banyu kinun, yeki adheming manah, angungkuli adheme kang tirta salju, dahana murup binakar, yaiku panasing ati.

Luwih panasing dahana, lan srengenge pnepadhanging ati, sumeblak nora kebendung, dening imamanampak, lawan malih pralambang galihing kankung, iku hawa datan obah, ngedhem sajroning gineib.

Susah angin ngendi nggonya, upadinen ing dalil Kur'an nguni, waladahu wakaribun, minkibaril warita, Gusti Allah raraketan dunungipun, lan rasa nikmat mupangat, aneng nggon ingkang winadi.

Kusuma anjrah ing tawang, pindha kombang angajab pa-weng sepi, iku tirtaning komungu, lamun tedhuh kawuryan, lir angganing kapuk kataman ing bayu, mratani madyaning ja-gad, iki pralambang hartati.

Lan maneh sambunge kata, sinukarta rinambahaken ma-
lih, kodhok ngemuli lengi pun, raga mengka canthuka,
aneng ngerong yeku nyawa isbatipun, karsane kang karya
gita, raga angemuli urip.

Kang rong kamanjing curiga, munggeng jawi isbate
pomang ragi, yeku anglungguhi suwung, mongka lamun supena,
antuk jaman sayektine nora metu, upama bisa humahywa, mu-
rud marang tepet suci.

Randhu alas nut semlukan, randhu alas isbate ponang
ragi, semlukan nyawa liripun kalamun raganira, pisah la-
wan jiwanta sayekti layu, bali marang ana nira, yeku sam-
purnaning pati.

68

Ana manuk bango buthak, lamun ngendhok neng ngen —
dhak-endhak sepi, dene kala mun jinupuk juga obah sada-
ya, kang kadyeku awang-awang uwung-uwung, kang di numuk
nora kena, aneng jagad anglimputi.

Suwunge amengku ana, kang winengku udara lawan angin,
udara nora lumaku, angin katon lumampah, awit saka kaso -
rotan Sang Hywang Banu, bisa nangekaken panas, udarobah -
dadya angin.

Cublak suweng suwengira, sigelenter mambu ketundhung ngun-
dhing, empak empong lira lira, yeku swasananta, mlebu
metu ingaranan lira lira, ing suwung kang mengku ana, mung-
guh sajroning ngaurip.

Cebol harsa nggayuh lintang, janma lumpuh bisa ngi-
deri bumi, angen-angen jatinipun, lan maneh ingkang wisma,
kang tan mambu gagaman apa liripun, iyeku ciptaning ma-
nah, nganakken rupaning panti.

Beda ingkang aran wisma, dudu wisma yektine suwung
neki, lawan malih soalipun, endi guru sanyata, tanlyan
angen-angenira, wit amengku, pangadilan among raga, jaksa
patih panguludi.

Lan maneh ki balehatma, emoh lara kalawan emoh ma-
ti, mongka raga kang tetempuh, kena ing lara pejah, marma
kaki kang awas tibaning semu, nanggulang karseng murkeng-
rat, wit raganta kang nglakoni.

69

Ana dene kang udara, jagad gedhe kalawan jagad ci-
lik, yekti tana bedanipun, napas metu ing grama, nupus me-
tu tutuk abab aranipun, tenapas metu ing karna, ampa-
sing netra umijil.

Ansupa kumetyeng raga, rengganganing kanangswa-
nita mijil, wuta tuduh marga tuhu, pangambuantuk ganda,
katampaning ati weruh dunungipun, sinidikken datan cidra,
yekti gandaning mamanis.

Kang aran talining gesang, swasananta tan kandheg
rina wengi, tanpa pakon lampahipun, iyeku aran nyawa, ba-
lik sapa iya ingkang ngagakturu, lawan ingkang ngajak ge-
sang, tunggale kang ngajak mati.

Sapa kang karya ambekan, wit udara meneng datan lumaris,

obahe iku ketundhung, dening maujud liyan, iya iku tung -
gale kang ngajak lampus, ngebut enanging udara, dadyan -
degan manjing mijil.

Idra liru datan pegat, hu : humanjing, Allah : we
dalireki, salat dak'im aranipun, puji tan keneng pegat ,
cedhak lawan susah angin dunungipun, yeku marga parapatan,
kumpuling rahan sakalir.

70

Sanghyaning para malekat, jabarail mingkail lan
ngisrail, ngijrail lan ngijarjilun, padha amasang ge -
lar, angringridhu guniwangintyas mrih dudu, marwa kaki
ya pepaka, yen luput ambilaeni.

Sapa kang bisa narbuka, wadiningrat antuk rahmating
widhi, yeku tirta kamandalu, pangleburing cintaka, ka -
harsayan kamohi tan wus kapungkur, mungnikmat lawan mu
pangat, lir rasa jingga taruni.

Al Islamu : dabikulnu pusatina, minsepimuk lipatin,
kang ingaran Islam, wong kang bisa amragat, ing nepsunira
pribadi, pamragatira, ing pedhang nulayani.
Antamu tukabalal mutu jarwanya, mati sajroning urip, ing -
endi marganya, walahe karibuna, yeku minkibaril warit ,
Allah raketan, inghunggyan kang wiradi.

Walaohu layu kaya puhartinye, Allah iku tan keni,
yen kingnya ngapa, miyaran tanpa karna, angandika tanpa
lathi, lamun tumingal, tanpa netra hudani.

Kang ingaran nenggih sipat kalihdasa, wujud ana -
ning Widhi, kidammatismaya, baka langgeng tan owah, mo -
kalapah lil kawadis, bedang kahanan, kiyamu bin nabaihi.

71

Iya iku jumeneng kalawan dhawak, wadoniyah sawiji ,
kudrat kang kuwasa, ira dat aran karan, ngelmu kawruh ka -
yat urip, sanak miyarsa, sabar wruh kalam angling.

Pankadiran kuwasa maridan karsa, ngaliman kang en -
dhagi, kayan ingkang gesang, samingan kang miyarsa, ba -
siran ingkang ngawruhi, munta kaliman, iye ku ingkang ang
ling.

Pikukuhing Islam pan limang prakara, sadat ingkang
rumiyin, wasashadu anaila hailollah, wasashaduanna nenggih,
Nabi Mhammad, iya rasullollahi.

Satuhune pan oru ana Pangeran, nanging Allah sayek -
ti, pan satuhunira, kan jeng Nabi Mhammad, utusaning Ma
ha Suci, hartining sahadat, ngandel marang Hywang Widhi.

Kaping kalih sahaduanna illaha, illahana kang arti,
satuhune nora, ana aran Pangeran nanging, ingsun kang man
dhiri, angandel marang angen-angen lan eling.

Kang kaping tri ashaduanna illaha kang arti, satu -
hune nora ana aran Pangeran, nanging suwung mandhiri,
angandel marang jumenengiren gaib.

Kaping catur ashaduanna illaha, illaanta kang arti,

satuhune ora ana aran Pangeran, nanging kodrat kang man -
dhiri, angandel marang ana lawan pribadi.

72

Kaping kalih salat warna rowinahywa, juga salat
ngabekti, subuh lohor ngasar, magrib kalawan ngisa, ping
kalih ran salat da'im, swanenira lumaku manjing mijil.

Iya iku puji kang tan kena pegat, hu kalamun hu-
manjing, hu tegesira, Allah kalamun medal, angan-angan
lawan eling, swareng sasana yen sutagung kapyarsi.

Kang kaping tri jakat warna rowinahywa, juga ja-
kat weh picis, miwah raja brana, lawan iklasing manah,
dwi jakada maken kardi, myang kabecikan nanging kang se-
pi pamrih.

Kaping catur wong pasa tiga winahywa, juga ngam datan buk-
ti, sarupaning pangan nanging lamun tan betah, nginang
udut iku keni, noraran batal dwi kas yeku tan bukti.

Sarupaning pangan apadene kinang, lan udut ora ke
ni, tri wong pasa haksa iku sasenangira, nanging hywa la-
li ngabekti, riwusing nachah mrih antuk sihing Widhi.

Kaping lima khaji warna rowinahywa, juga wong
mungguh kaji, mring nagari Mekkah, laju maring Madinah,
mujung astana jeng Nabi dinil Mustapa, naya kongrat si-
nelir.

Sallallahu ngalahiwassalam, dwi tegese wong murti
sajatining Islam, wallahu kalibunna, yeku minki daril wa-
rit Allah raketan, lan honghyan kang winadi.

73

Kang ingaran sarengat iku sembahyang, lan anut re-
hing nagri, tarekat tatanya, sapa ingkang sinembah, lan
apa patut mestuti, hakyaning praja, hywa kongsi salah da-
lih.

Do kakokat manembah sabenerira, lan manut roh
kang titi, komraming sapraja, nakripat tinawruhan hywa
nembah kang tanpa budi, lan manut prentah hywa tan wrin
kang kinerdi

Kang ingaran luluri dayaning kodrat, kayata bayi
lair, warnane ki jabang, nemu saking kahanan pepak sa-
ruduning dhiri, tur yayah renaira tan ngrasa ngukir.

Denalaring yeku bayi sinusonan, karo-karoning
tunggal bisa tanpa ajar, netepi prajanjian saking lulu -
hurireki, nganti tan ngrasa amung netepi wajib.

Dengakali yaiku bayi dinadah, nglestarekkenppakar-
tinira janma wredha, penet kadadiyanya sumambung tumrah-
ing wuri, tur kinurmaten pencar prapteng samangkin.

Dengadadi bahayi pinulasara, wusing diwasa nuli,
pinardiyeng piwulang, dening yayah renanya, ing kawruh
sabilik-bilik, pangarahira hywa kongsi dibengnisthip.

74

Kangingaran dat sipat asma, apengal yeki rupa sa-
wiji, dat araning rupa sipat tandhaning rupa, asma je -
nenggireng warni, miwah apengal penggaweni reng warni.

Kang ingaran wajib wenang lawan mokal, yeku asmaning Widhi, wajib sinebuta, lan wenang ingadela, nanging mokal wujud dadi, awit tan ganjar mulung saking ngasteki. Dalil Kur'an : "Bakara tanwaasila, esuk sore mengeti, ana ning Pangeran, mung yen ing wayah rina, yen wengi kekes merinding, kendel swahsirna, tepaluh weh mamanis."

"Cipteng nala nora maro kapti, kang katampan dening woding prana, lir pangrasa upamine, lebda mangapusingung, nanging nora bisa anyambi, pakarti lyannira, beda kang winuwus, rasa bisa maro karsa, angrasakken legi atanapi pahit bareng padha kerasa."

"Netra uga bisa maro kapti, kadita anon lintang rembulan, dinulu katon karone, grana bisa angambu, babarengan wangi lan pesing, karna amaro karsa, awit bisa ngrungu, unining bendhe angangkang, babarengan lawan jumedhoting bedhil, mung dhele kang kapyarsa."

"Pagaweyan tumindak pribadi, obahe lawan nora ingaknya, lembeyan lumaku kedhep, luluri aranipun, dene lamun dipun owahi, binareng kang lembeyan, anjlog yen lumaku, kang kedhep pleke ginantya, angowahi luluriran jirim jismim, yeku haknyaning priya."

"Kang ingaran Mohamat kakiki, jumeneng kita lawan priyongga, telung prakara adege, Mohammad jabamilu, raga kita ingkang sajati, Mohammad jero ana, jro paesanipun, Mohammad kadim awarna, wawayangan kang ana sajroning manik, mengku telung prakara."

"Iya iku Rasul awarna tri, juga Rasul jaba pratan-dhanya, yen krasa gatel awake, Rasul jro kalhipun, ang-rasakken legi lan gurih, Rasul kadim ping tiga, krasa jro ning turu, kapenak lan tan kapenak, apadene ngrasakken panganan adi, nir rasane sanyata."

"Maulkayat yeku banyu urip, utawa tirta ingkang nir mala, sastra jendra yuwusdene, bun-bunan kang kumedut, ingaran panggonan suci, yeku betalmukadas lan pujining Rasul, yeku keketeking jaja, apadene pujining roh tuwuh sidhi, kedut keteging tangan."

76

"Nur Mohammad nir soroting rawi, iya iku wayanganing netra, lawan pinetel katone, praptaning mangsa layu, yen tan geguh kagodheng iblis, ing kono dunungira, amanggih swargagung, mung rasa nikmat mupangat, limut marang kahanireng dumadi, tan jalu tan wanita."

"Dalil Kur'an ana ingkang muni, betalmakmur enggon parameyan, yeku utek angembengwe, wortirta kamandalu, angebesi otot kang manjing, ing netra lan ing karna, ing grana myang tutuk, yen asat kang tirta marta, anuwuhken rogeng raga angrauhi, luput-luput antaka."

Kyai Ageng Wulusan telas piwulangipun dhateng ingkang putra Raden Kudakawimba, kasok sihipun malah salebetinggalih : Raden Udakawimba badhe kapupu kapundhut mantu piyambak, nanging dereng kawedhar, awit rara Sen — dhang dereng diwasa.

Kacarios Raden Udakawimba karemenipun anenepi dhateng ing redi-redi sarta ing jurang-jurang, pinambeng dhateng ingkang rama Kyai Ageng Wulusan, boten kenging.

Galihipun Raden Udakawimba kados rinujit kengetan sarira -
nipun dhumawah ing papasande dados gagadhanganing satriya
ingkang binadhe raja. Ing wanci bakda sembahyang ngisa ni
lapaken ingkang rama kesah nenepi dhateng ing redi kados
sabenipun. Nuju wulan purnama Hywang Sitaresmi katawang
ing imalaya nipis rumeneng katingal lumampah badhe oncat
saking pepeteng, lintang lintang sami surem sorotipun ka-
dos dening kenyarang sasangka rudatos angemu susah, lampa-
hipun Raden Udakawimba dumugi sukuning redi kanaka, wonten
guwanipunpanepen. Angongkang jurang ingkang angubengi re-
di, redi kenaka boten patos ageng nanging mengger, anta-
wis namung saepal mubeng, lambunging redi ingkang sisih ki-
dul medal toyanipun lajeng mili mangilen angon cori sasa-
binan ing Sumberejo, ingkang ler kalenegkan jurang ambam-
bing, Raden sare wonten ing guwa alemek ron palasa aking,
akajang sirah tugelan kajeng sempu, sadalu amarem melik bo-
ten saged sare ngantos meh gagat enjing, boten amanoni
utawi boten angsal sasmita punapa-punapa, kaken galihipun
lajeng sare pisan, Wanci byar Hywang Haruna nyoroti la-
wanging guwa, Raden Uda kawimba wungu saking sare kaget
aningali sadhasaring jurang nyremomong kados wana kawela-
gar, dipun was-paosaken tetela yen wonten mrangangah abrit
dening kasorotan padhange srengenge. Raden eram inggalih
dene wonten tetingalaneh salebeting jurang, sekunginggalih
badhe kanyatakaken dhateng ing dhasar, Raden Udakawimba la-
jeng mudhun pados margi ingkang repeh, wusana manggih un-
dhak-undhakan sela cendheni sampun katutup ing rumput me-
rakan.

77

78

Raden eram inggalih dene undhak-undhakan wonten ing jurang,
lajeng gampil udhunipun namung kantum miyak rurungkudipun
dumugi ingandhap. Raden Udakawimba sumlengeren aningali
wedhinipun abrit kawoworan mas ore sarta sosotya amanca
warni, katingal pating karelip, saha eram malih tetela
yen ingkang katingal abrit wau tutuping kori gapuraning ka-
dhaton; tembaga sari kagembleng, wonten sorogipun ageng
taksih manjing, kori lajeng kawengakaken gampil kemawon.-
Byar katingal candhi kadhaton salebeting guwa, kados puna-
pa kemawon eraminggalhipun Raden Udakawimba, saha eram ma-
lih dene salebet ing guwa kados kaswargan saged padhang ka-
dos kapadhang ing diwangkara, boten sumerep bilih sam-
pun wonten pinten-pinten bolongan margi angin ambekta pa-
padhang saking jawi. Raden Udakawimba lajeng lumebet dha-
teng kadhaton.

79

Dumugi kori ageng kendel aningali rerongganing kori, tu-
tuping kori gamblengan salaka pethak tinatah ing kenaka
angrawit. Tebenging kori wonten saseratanipun budakala,
mungel : Sang Prabu Kala Pardha, iya sangkala werdati,
gugunungan utawa ratune para diyu raseksa kang adhodhong-
ka saubenging guwa-guwa sarta gunung-gunung talatah ing
nuswa Jawa kang angrenggani sarta ana akadhaton ing Tirta-
kandhas.

Raden Udakawimba saweg sumerep yen punika kadhaton
ing Tirtakandhas, ing galih radi ajrih bilih taksih reksha
sanipun, nanging ing serat apakem carios purwa Prabu Kala
Pardha sampun tumpes sawadya balanipun kala andhudtha Dewi
Erawadi dening Wasi Jaladara sarta Raden Pamade. Amargi
saking nyenyetipun boten wonten sabawa kemireng, nelaka-
ken suwengipun kadhaton, mila Raden Udakawimba sirna su-
melangipun. Korining kadhaton lajeng kasorog menga, sanget

80

eraminggalih dene boten wonten ingkang katingal repit sadaya taksih wetah ayam. Rerengganing Prabasuyasa sarwa emas. Raden lajeng ambikaki gedhong-gedhong salebet - ing kadhaton, sadaya kuncinipun taksih sami manjing ing inebipun piyambak-piyambak. Pintenpinten raja-brana kara - ton taksih pepak tuwin bekakas dhahar sarwa emas tuwin salaka. Wusana ambikak gedhong raja-brana, ingriku kalempaking dunya arta mas arta salaka pinten pinten kulah, mas ore sampun kawadhahan ing encen ageng, pinten pinten kathahipun.

Raden Udakawimba ngartika salebetinggalih, yen raja-brana iki lestari kaduwe ing aku kabeh, kasugihaku angungkuli para ratu ing alam dunya kang misuwur dhewe. Nanging yen luput luput sembiro nganti kauningan ing ratu kang ambawahake padhukuhun ing Sumberejo kene wurung sugih, raja-brana kaderbe ing liyan awake malah kaparentah.

Raden Udakawimba sampun kacariosaken ingajeng yen yayasan pakartining kriya, kagungan osik yen sapucaking ardi badhe kadamel kadhaton, saubenging redi kapasangan-beteng, jurang ingkang minangka larenipun. Jurang Kena-ka kabobol anjog ing kadhaton, mawi pipa ingkang amadhanggi margi, dados raja-brana lestantun wonten ingriku, namung kapendhet saking engganipun kemawon, dhasaring jurang dados pasimpenan raja-brana agung, taksih kathah malih osikinggelihipun Raden Udakawimba, lajeng medal saking jurang laju kondur kapanggih ingkang rama, kadangu dene ngantos siyang saweg wangsul, Raden matur bilih ka tileman wonten ing jurang. Antawis dangu raden Udakawimba matur dhateng ingkang rama yen anggenipun asring nenepi angsal kamirahaning Pangeran saged nyipta wechi dados mas ore.

81

Kyai Ageng kaget mirang aturipun ingkang putra, 'co ba ngger, nyatakan kawruhmu iku, amesthi aku lan kowe dadi wong misuwur. Ingkang putra matur, punika boten kenging kasat mata ing sanes rama, rama, kedah mawi salat kajat menawi kapareng, rama namung narimah anampenisaking kula sacakapipun karsa sampeyan sarta saka - jeg kula, nanging menawi kapareng rama sampun mawi mamanceni kajeng kula anggen kula badhe angwedalaken wragat kathah angrejakaken dhukuh ing Sumberejo.

82

Iya; ngger aku bakal nurut ing sakarepmu, nanging nyatakna kandhamu iku, dadi ora kaya caturane wong ngimpi.

Mangke dalu kula wangsul nenepi, enjing kula wangsul embekta kasagahan kula wau.

Bakda salat ngisa Raden Udakawimba tindak kados sabenipun sarta embekta kandhi ageng, dumugi ing guwa lajeng sare kemawon, enjing mudhun dhateng ing jurang lajeng melebet ing guwa kadhaton, ambikak gedhong raja-brana, mendhet mas ore sakandhi ngantos kebak, lajeng kondur kapanggih ingkang rama. Ingkang rama gita amethukaken ingkang putra sarta sarta lajeng dipun jak mlebet dhateng dalem. Pratingkahipun kadamel wados, bebektanipun ingkang putra lajeng dipun sok wonten ing beri salebeting gedhong.

Inggang rama anjenger dene wonten mas ore semanten katha-hipun nanging inggang putra boten pisan-pisan katingal tu mut eram, eramipun sampun katilar wonten ing jureng kadhaton; inggang tansah winados. Inggang putra lajeng dipun rangkul sarta dipun pangandikani; ngger, kowe lan aku bakal misuwur sugih saka rajabrana paparinging Allah, aku kang bakal anglebur mas iki sarta andadekake dandanan kang akeh pangajine.

83

Kecariyos Raden Udakawimba lajeng angirup tiyang kriya sami dipun jak gigriya ing padhukuhan Sumberejo, dipun cekap kabetahanipun, boten antawis wulan padhukuhan Sumberedjo dados nagari, karsanipun Raden Udakawimba dipun leksanani, nyithak banon pinten-pinten kethi, ngobong gamping pinten-pinten lumbung, tandho wedhi ngantos kados redi, kasareng panggarapipun betang sarta pangeburing redi, punapadene pangrakiting kadhaton, tuwin margi ageng-margi terusan lan margi simpangan, dalasan taneman rereng-ganing kadhaton miwah pepetetaning margi wau inggang amur-rih haup, kajeng kenari, cemara tuwin asem, wringinipun katanem ing prapatan, kagalih sareng dadosipun, amargi saking kawasisanipun Raden Udakawimba; dadosing nagari brang kados nagari Tuban, uparengganing kadhaton sarwa kancana, kori jeplakan inggang manjing ing guwa dhasar; winadi, sumingit ing lengkonganing paningrat panepen tinatanan rirengganing pamujan asarwa keraka, bilih kabikak bolinganipun bunder pindh pipaning margi angin wonten timbanipun besatan tarikan sarta uluran kawat baledheg, sa kedhap saget dumugi ing ngandhap.

84

Sakedhap sampun wangsul dumugi ing nginggil, sanadyan tukangipun inggang sami nandangi boten sumerep kajengipun sarta boten sumerep dhasaring guwa, wedaling prabaya sadinten-dinten amber kados udaling umbul ing mangsa rendheng, titiyang alit inggang sami nyambut damel sadinten dinten tanpa wicalan, kathah inggang lajeng sami anjurak tumut gigriya ing padhukuhan Sumberejo. Barang-eranging redi sacelaking margi ageng kasipat kadamel pakampungan, treping griya atharik-tharik tiningalan englan-lami.

Kacariyos Kyai Ageng Wulusan tansah ngalembana ing kagunanipun Raden Udakawimba, boten nyana bilih padhukuhan Sumberejo inggal dados nagari agemah harja, mirah san dhang pangan, para juragan sampun kathah inggang sami dhateng sarta adamel pamondhokan ageng. Ciptanipun Kyai Ageng; Raden Udakawimba tumanten badhe kepundhut mantu, awit rara Sendhang sampun nedheng birahi.

Raden Udakawimba kondur dhatang pedhukukan kangen-badhe kepanggih kaliyan Kyai Ageng Wulusan, wanci winba ning sardyakala; anjujug ing panepan, kados saben sabeni-pun, kapregok rara Sendhang mentas angladosaken wedang jathe dhateng inggang rama, Sang rara sampun nedheng bira-hisarta sampun wiwit jajal-jajal ngagem kasemekan, awit bilih dipun mekaki sampun ambaludang, ananging taksih sabuk wala, amargi taksih kidhung pangageming kasemekan, dados tansah marucut, dilalah kapethuk Raden Bagus, Sang rara gugup ambenakaken kasemekanipun, nanging pucuking kasemekan kasupen taksih dipun cepengi ing asta kiwa kewanon; pun jajal-jajal adamel bilahi anjalari baludaging toya benawi boten kepambeng ing setubenda, nampyuk galihipun Sang Pangeran, kelam kalalabak dening karobaning manis.

85

Sang Juwita enggal oncay melebet ing dalem, Sang Pangeran kantun anggana sumingep kados kasabeting pancot kasemek kan ingkang mawa wisa mandi, tujunipun kengengehan saged ningali kicating pada jumangkah katingal gumebyar dening kawingkising sumilakipun pencoting tapih, kelab-ke lab kados werdu gangga lumampah ing wanci dalu, nanging teka dados usada; boten, malah dados wisuna ageng adamel rontag sarta rujitinggalhipun Sang Pangeran. Lebetipun ing panepen Raden Udakawimba sampun katingal anandhang brangta kenging sambanging putri lalampah. - Ingkang rama anggraita pethuk kaliyan karsanipun, ing batos badhe panantunipun kados boten medal sumbi. Ingkang rama gitanapa. Raden nganti lawas totem ora nengdhang-endhang mulih.

86

"Inggih rama, amargi saking kathahipun padamelan ingkang kula kajengaken sarta kedah kula leresaken piyambak, ing mangko saking pangestu sampeyan prasasat sampun rampung aparipurna."

"Sukur engger, nanging pangrurguku nggonmu yasa omah angimba-imba kadhaton, sarta betang samono ambane iku apa orang nuwuhake tukane Sang Prabu ing Tuban, ginalih yen kowe sumedya mbalela ing ratu."

"Prakawis punika rama, mugè sampun kagalih, dhasar sampun kula m niyataken amengmengsahan kaliyan Ratu ing Tuban, awit punika satru kula."

"Kapriye engger, kang kogawe milawan mungsuh ratu abandha bandhu misuwur kaprawirane."

87

"Rama, punika sampun kula kawekani sarta kula boten wang-wang dhateng kasektenipun sang Prabu, angaben wu lading kulit atosing balung tuwin pemasanging bya apa nangkeping satru kula badhe boten wingwrin utawi mundur sajangkah."

"Engger, aku ora liwat mung andongakake katekane apa sasedyamu. Kajaba iku engger, sarehning kowe isih lamban sarta wis mangsa rabi, apa ora prayoga kowe nganggo garwa, miliha anake para ronggo demang ngabehi, endi kang kosanengi, mengko dak dhedhoge lawange, tak rewangi suku jaja ateken janggut karo pamanenan si Pe — ngulu olehku arep ngrabeake marang kowe."

"Sakalangkung panuwun kula rama, sihmule sampeyan dhateng kula. Ila-ila punapa ingkang kula panggih manawi kula boten matur satemenipun, kula matur; ingajeng kula boten gadhah cipta badhe rabi, tebih ningali dhateng wanodya endah, nanging sareng kula sumerep dhateng citranipun yayi Sendhang manah kula kagiwang, mila pareng boten parenga putra sampeyan yayi Sendhang kula suwun piyambak dadosa jatu krama kula, malah kula aparatiknya salebeting marah kula badhe boten rabi ing salami-laminipun bilih boten engsal yayi Sendhang, pramila panyuwun kula dados boten katanggelan anggen kula ngaku bapa dhateng panjenengan sampeyan."

88

Kyai Agung Wulusan asrep inggalih midhangetaken aturipun ingkang putra Raden Udakawimba, walehipun pu -

nika ingkang dipun upadosi. "Raden apa kang pinikir maneh yen wis dhasar dadi kencenge karepmu, aku wis anglikake adhimu Rara Sendhang ko-emong dhewe, ming aku titip yen ora ana kanggone bae aja kosiya-siya, ulihna marang aku, awit bocah ugungan cilik mula ora mambu ajar."

Rentah galihipun Raden Udakawimba midhangetkaken pangandikanipun ingkang rama. "Rama kula boten cipta krama, namung badhe ngemong yayi Sendhang ing salami-laminipun."

Boten kacariyos roronconipun, Raden Udakawimba sampun kalampahan dhaup kaliyan Bara Sendhang ageng bawahipun, ngantos pinten-pinten dinten pasamu waring pa — nganten, nelasaken suka parisuka. Sasampuning kawandasa dinten, Raden Udakawimba sakaliyan ingkang rayi Dewi Sendhang nyuwun rilah ingkang rama bibi misah badhe ang enggoni kadhaton wagunan sapucaking ardi, ingkang rama saha ingkang bibi inggih anglilani kalayan suka pirena-ninggalih.

89

Kacariyos Raden Udakawimba lestantun mukti wibawa, nanging salebetinggalih dereng marem yen dereng wales ukum dhateng ingkang uwa. Raden Udakawimba sampun dangu kaklempak bala adamel prajurit suralodra asikep tameng towok, surapanglawung asikep waos, surawarastra asikep jemparing, surapawaka asikep sanjata, suradahana nyepeng mariyem, surapati prajurit sinelir, sadinten dinten tansah hingulig kasudiran sarta kawanteraning prang, sasampuning matang dhateng wawadi pamesanging gelar sarta sasampunipun samakta, punapa dene sasampunipun kagaling kuwawi lumawan mengsah prajurit ing Tuban, Raden Udakawimba lajeng adhadhawuh ngluruk dhateng nagari Tuban. Sariranipun dados senopatining prang, anindhihi baris. Para prajurit muntab kakendelanipun gembira ing manah, bidhaling baris andaledeg kados toya medal saking rong, ambrol kados enggal-enggala anglarutaken bala ing Tuban.

90

Gentos kacariyos nagari ing Tuban, panjenenganipun Prabu Warihkusuma sampun midhanget pawartos yen ing padhukuhan Sumberejo wonten kraman, gugununganing kraman anakipun mantu Kyai Ageng Wulusan, dados prajurit kinasawasa sekti mandra guna, sanget manjing ajur ajer, sarta minuwur saget damel mas ore, kasugihanipun angungkuli para ratu, sugih ingkang misuwur ing jagad, sarta kasugihanipun wau dipun wradinaken dhateng para kawulanipun, mila kawulanipun sami ajrih asih sarta setya tuhu ngidhep saparentahipun. Sang Prabu rumaos wing wrin karo ban dening pawarta, lajeng miyos sinewaka pepak ingkang wadyabala, Kyai patih sampun wonten ingajengan, Sang Prabu andangu dhateng kyai patih, Bapa apa kang dadi wartane ing jaba.

"Kawula nuwun Gusti, wonten kraman ageng ing padhukuhan Sumberejo, angeram oramakan enggalipun saged yasa kadhaton kinubeng ing balowarti kandel saepal mbeng, sarta saget dipun kaklempak bala piniluta rinobaning arta busana, punapa dene kawartos saget ulah prang kados trahing kusuma, kasembuh gadhah kawruh saged damel

91

mas ore. Sumelang kawula menawi putra tuwan Raden Udakawimba, badhe males ukum dhateng panjenengan paduka, awit rumaos kasaktaken manahipun suwitanipun wonten ingarsa paduka."

Uwa, kaya ana empere tangguhira iku, lah ing meng ko kepriye kang dadi pamikirira. Dereng dumugi pangan dikanipun Sang Prabu kasaru geger ing jawi lebetipun Bupati tamping tanpa larapan, kaplajeng mentas prang kaliyan cucuking baris ing dhusun Sumberejo, tankiwuli nudwinejeg purun risak tanpa kukupan.

Sang Prabu gugup pandangunipun, apa si Udakawimba kang dadi gugununganing kroman.

(Bupati tamping) kawula nuwun Gusti, ingkang - pindha ratu inggih senopati ning prang, kados dene putra tuwan Raden Udakawimba, awit warnanipun gagah prakosa arawis cupang, sariranipun cemeng, putra tuwan tanpa ngagem rawis tuwin sariranipun kuning anemu giring (lo - losipun Raden Udakawimba dereng ngagem rawis, cemenging sarira amargi kekendhang anggenipun sajenengi yayasan dipun sarirani piyambak). Sang Prabu lajeng adhawuh me pak bala. Hoter tiyang sanagari. Boten dangu sampun samapta. Ingkang dados cucuking lampah inggih senopati - ning prang putranipun kyai patih ingkang sampun dados nayakaning praja nama Raden Lodaka. Sang Prabu karsanya rirani prang kadherekakan kyai patih Wredha. Dumgi kiki - sing praja kandheg dening panyeranging mengsah sampun angrampid kitha. Sang Prabu gugup lajeng amasang gelar ombaking samodra pasang, sagung wadyabala tinata ambalabar angelebi papan para Bupati dados panjawat, Sang Prabu kaliyan kyai patih wonten ing tengah. Raden Udakawimba enggal malik gelar jurang gempal lajeng perang bru - buh. Bala ing Tubang ingkang ingkang minongka toya mili dhateng ing jujurang sirna larut tanpa lari. Maka - ten upaminipun bala ing Tuban kalebet ing gelartanpa budi kapikut sami asrah bongkokan. Sang Prabu Warihkusuma enggal oncat saking palagan binujung dening Raden Udakawimba boten saged kacandhak ketilapan awor pakathik. Kyai patih sampun sepuh tansah ingampingan dening ingkang putra Raden Lodaka punika gampil ketawanipun. Wusana Kyai patih sumerep yen mengsahipun ingkang putra piyambak Raden Udakawimba.

Kyai patih boten pandung, awit Raden Udakawimba dipun pun dhut putra wiwit timur mila, lajeng dipun rangkul sarta dipun tangisi. Raden Udakawimba inggih bela karuna, dangu ararangkulan, wusana kyai patih ngendika: neger, masputu gustikula ingkang dados karsa sampeyan teka ba - dhe ngrisak dhateng karaton kagungan sampeyan piyambak.

Rama, kula badhe boten adamel risaking wadya alit, agengipun adamel sedanipun kangjeng uwa, sayektonipun namung badhe nyerepaken ing awone tindhkipun uwa Prabu dhateng kula, sarta supaus mantun penganggepipun ingkang nyimpang saking kautamen anganggep anak kawalon, utawi tunggakan kemedhut, boten nganggep anak kapenakan, Wusana kangjeng uwa lajeng cacat saking papalagan, ibe kangjeng ibu dukanipun dhateng kula, saupami kula lajeng ngatingal, awit saking punika rama, kula boten lajeng angroki kadhaton badhe lajeng angupadosi pangangsenipun.

kangjeng uwa, amesthi dhateng ing Banyubiru, awit pami —
rang kula Sang Prabu putri ing Banyubiru ingkang apaparap
Dewi Wayi mentas sinerenan kaprabon saking ingkang rama
Prabu Ertembang, punika garwanipun kangjeng uwa. Pangang-
kah kula bilih kenging nagari Banyubiru kareha nagari Tu-
ban, ing mangke rama kula aturi wangsul dhateng nagari sa-
ha wadyabala sadaya, nindakaken prekawising praja kados sa-
ben saben sarta rumeksa kangjeng ibu, ngartos dhateng ku-
la ambekta kondur kangjeng uwa. Namung putra sampeyan
uwa. Raden Lodaka kula tedha kula jak anglurug dhateng ing
Banyubiru, sarta dadosa papatih kula, kula jak lara lapa
anglampahi panas perih, kyai ingkang rila.

94

Mas putu Gusti kula, kula sampun boten maoni karsa
sampeyan sampun leres sadaya, sarta kula badhe ngestokaken
ing weling sampeyan rumeksa praja sadungkap kula tiyang
sampun sepuh, punapa dene kula sampun lega lila pun Lodaka
sampeyan karsakaken nderek andon prang. Telas rembagipun
Raden Putra kaliyan kyai patih, lajeng sami bidhalan andum
paran sarta andum wilujeng.

Gentos cinariyos lolosipun Prabu Warihkusuma sa —
king paprangan anarka bilih nagarinipun sampun kaejegi meng-
sah, punapa Raden Udakawimba punapa tiyang sanes, punika
dereng kantenan, mupus salebetinggalih, kencinging karsa
badhe mawiku kemawon lajeng tindak amurang margi, dumugi
sukuning ardi Rancakarni celak pasanggrahanipun Prabu Er-
tambang ngiras kangge pakendelan layon punika wonten mar-
ginipun angamat simpangipun ingkang dhateng pasanggrahan
turut perang minggah dumugi ing lambunging ardi, ingriku
wonten guwanipun alit acekli, kados tilas pratapaning Na-
harsi, katitik wonten paomanipun, wewengking guwa, pata-
man, nanging katingal sampun risak, kakajenganipun ageng
ageng kadista, kamuning bang, nagasari, soka tuwin sanes-
sanecipun, angyomi pamidikan. Sang Prabu kacaryan ingga-
lih sumedya kandel tutruka wonten ingriku. Wewengking gu-
wa lajeng dipun resiki sarta lajeng damel pasareyan nalika
ning kajeng cecang ginapit ing panjalin wungu, kajang si-
rahipun dumpal kajeng walulin, Sang Prabu pados perembes-
an toya unjuk, manggih belik alit wonten ing loroganing
asrama, wening toyanipun mili pating srewehannut ing
leldhokan dening boten dipun kalempakakon, anjog ing juju-
rang kumriwik ngoregakon padhas rangka gumrenggeng tanpa
kandel kemireng angles-eresi manah kados pasambatipun
Sang Prabu anggenipun nandhang papa cintraka pisah lan g-
garwa putra, Sang Prabu padamelanipun namung anananem pa-
lawija, kenthang, jagung tuwin canthel, kangge panggesang-
an salebetipun mati rega, soben dalu boten towong won-
ten ing paoman aneges karsaning Dewa ingkang linuwih inga-
tasipun sariranipun punapa lulus boten seged angsal pa-
ngapuntan, ananging dereng angsal wewenganing sasmitanipun
dewa. Mila Sang Prabu tansah nugku puja samadi.

95

96

Gentos kacariyos Sang Prabu Ertambang sampun yuswa
sarta sampun rumaos tuna dungkapipun pangastaning pangadi-
lan, karsanipun ingkang winadi angentosi timbulipun ing-
kang putra mantu Sang Pangeran Warihkusuma, ananging tita
boten pikantuk wartos, Sarehning sampun boten kenging di-
pun entosi, karsanipun lajeng badhe selah karaton dha-
teng ingkang putra Dewi Wayi, kalampehan piselehipun Sang-
Prabu katampen dhateng ingkang putra.

Jumenengipun Sang Prabu Putri mawi pasamuwan ageng sarta mawi kajenengan para ratu ingamanca praja. Pangasta - ning paprentahan sarta pangadilan para paben, panerak tuwin lampah kadurjanan sampun boten nguciwani. Kawasisa - nipun malah angungkuli kala taksih kahasta ingkang rama. Nagari Banyubiru tambah tata raharja, mirah sandhang pangen, tulus ingkang sarwa tinandur. Sang Prabu putri adha dhawuh karsa tindak papara ing talatahipun nagari Banyu - biru, bokmenawi taksih wonten papan ingkang maluwa dereng dipun griyani ing tiyang sarta pasiten ingkang bera, jala - ran kirang kacekapipun ingkang anggarap. Tindakipun Sang Prabu Putri sagelar sapapan sarta mawi andhungan dhahar kangganipun ing dalem sawulan, awit badhe dangu ing konduripun. Kacariyos tindakipun Sang Prabu Putri sampun pikan tuk samadya candra. Lerebipun ing saenggen-enggen la - jeng apasang motha pinindha kadhaton kinempang para wadya bala tarab sami amasang layar pamondhokanipun piyambak - piyambak.

97

Sadangune tindakipun Sang Prabu Putri boten pikan - tuk titik karisakaning dhusun-dhusun tuwin padhukuhan, sa - daya sami katingal reja, pakaranganipun andhendheng anges tokaken parentahipun umbul sarta paragakipun. Nalika pu - nika tindakipun Sang Prabu Putri kadalon wonten sukuning ardi Rancakarni, dhateng pasanggrahan taksih tebih, mila - lajeng amasang motha wonten ingriku, Seraping sreng - nge ginatosan padhang ing rembulan nuju tanggal kaping wo - lu, sitaresmi remu-remu kalingan ngregemenging mega ce - meng apindha reksasa kados angangkah badhe mongsa rembu - lan. Lepat tujunipun ingkang pindha pragalba, rembulan - oncat dhawuh ing mega pethak, prabanipun sigar salong anyoroti siluk-likuking jujurang, kados wayanganipun sawer tapak angin, ebahing gogo dhongan katempuh ing angin kados pangawening astanipun satriya ingkang kawelas asih, ana - nangi brangtanipun Sang Prabu Putri kengetan dhateng ing - kang raka Sang Pangeran Warihkusuma, samirana midit ambek ta gandaning sekar kumuning, campur kaliyan sekar kalak - angremet galhipun Sang Prabu Putri. Sang Nata boten sa - reh inggalih lajeng dandos cara kekung asikop pedhang tam - sir medal saking pakuwon tindak ijen karsa nyalamur, mu - beng amriksani jajahan ing redi, anyunyuwe brangtanipun dhateng ingkang raka. Wonten margi ngambat medal erang - eranging ardi dipun turut minggah, panggalhipun Sang Pra - bu Putri bokmenawi wonten pandhitanipun ingkang mara tapa, mokal bilih wonten margi boten wonten tiyangipun. Sang Pra - bu Putri pancen wanten inggalih dhasar sampurna ulah dada - mel, mila boten kagungan miris lalampah dalu ijen. Anta - wis saonjotan tindakipun Sang Prabu Putri, ing lambunging ardi katingal kelip-kelip wonten damaripun, enggal dipun prepergi rawuh sanga jenging guwa sumerep pandhita taru - na bagus respati saweg nungku puja samedi, Sang P Prabu kendel boten sabawa, kaliyan amaspaosaken warnipun Sang pandhita. Sedheng Sang pandhita kendel panungkunipun, sa - lebet inggalih eram dene wonten pandhita taksih nem-neman gentur maratapa punapa ingkang dipun kajengaken. Sang Prabu ngalem salebet inggalih; bagus temenan pandhita iki, kang tak erami ora enteh-entek olehe jibles karo kang lunga andon apabaya dheweke mawiku ana kene. Sa - sampunipun Sang pandhita amudhar asta lajeng lenggah tim - puh angajengaken lawanging guwa. Sang Prabu terang ing pa - ninggal yen Sang Wiku ingkang raka sayektos meh anjerit

98

99

100

nanging dipun sabili, lajeng dhehem ngatingal wonten sanga jengipun Sang Pandhita. Sang Wiku sanget kaget inggalih dene dalu-dalu wonten prajurit dhateng ing guwa patapan panyananipun badhe nukup sariranipun geter inggalih kali - yan angacarani.

Sumengga Sang Prawira ing prang kula aturi malebet- ing guwa rumpil, rawuh sampeyan ing pratapan dalu-dalu tanpa kanthi amratandhani satunggaling prajurit wanter ing paparangan ber budi legawa ing pati, awit Hywang Wisesa ru meksa ing kawanteran sampeyan kinemulan ing rahayu.

Sang Prabu Putri lajeng malebet satata lenggah won- ten ing galar kalothokaning kajeng tingi ingkang gina - pit ing panjalin wungu. Sang Pandhita tumratap inggalih sumerep, warninipun Sang Prabu dene jibles kaliyan warnini pun ingkang rayi Dewi Wayi, ngantos kamitenggengen dangu boten ngaturaken pambage, malah lajeng carocosan ngedala- ken luh boten karaos. Galhipun Sang Prabu kados sinendhal nanging tansah dipun sabilaken lajeng ngandika :

101

Kakang Wiku, punapaha sadhateng kula ing ngriki ka- kang Wiku kirang pirena ing manah, malah katingal prihatos ngantos angrentahaken luh.

Whe, iya jagad dewa bathara, kalingane aki iki mau karawuhan sosotyaning jagad, duh Sang sudibya pangapunte- paduka ingkang kula suwun kula kasubilih kula katamuwan - Sang prawira-nom, utusaning dewa ingkang badhe angasrepi- manah kula, Sang kasumbung kasegahan panakrama sarawuhi- pun ing pecrabakan kula dalu-dalu.

Kakang Wiku, ing sadereng sasempunipun dhat ka - lingga murda, kula tampeni ing asta kakalih, kapetek ing pranaja, tumanem kukulunging menah, dados surat daging ka yuwanan amewahana bawa lekshanipun rayi sampeyan pun andon lalana.

Kula amilakrani ingajengipun dipinongka, ing wing- king pundi sinedya, sinten kakasihipun Sang Pangeran.

Kakang wiku, kula prajurit lalana dikara, andon pe- rang angrupak jajahanning mengsah, ingkang sudi nebut na- ma kula Pangeran Wayi.

Sang Pandhita anjenger midhanget wangsulanipun Sang Pangeran dene asmanipun sami kaliyan namanipun ing- kang rayi dewi Wayi ingkang sampun murud dhateng tepet su- ci, ciptaninggalih; apa yayi dewi nitis dadi lanang, lagi weruh iki ngelmu panitisan dadi sungsang buwana balik wong wadon nitis marang wong lanang. Saya kedhang panggalihi - pun Sang Wiku, dene Sang Prabu Putri sakalangkung suka ing galih ambibingung galhipun ingkang raka, pangandikanipun;

102

Kados pundi kakang wiku teka kados tiyang kodheng - apapanggihan kaliyan kula, mongka kula badhe pitaken pu - napa-punapa dhateng kakang wiku.

Walah walah punapa; angger, sampun antawis gangsal welas tahun laminipun kula kasedan garwa putrining ratu, warninipun jiblas kados panjenengan paduka.

Sang Prabu gumujeng ngakak sanadyan yektosa mekaten kakang wiku, tiyang kula punika kakung teka sampeyan brangtani, garwa sampeyan rak putri; ta.

Merangi tatul paduka punika, sok wontana putri; inggih estri.

Milanipun kula matur, asil punapa ambrangtani ti — yang jaler.

103

Laros mila wonten tiyang kodhang inggih saking paduka kakung sarta sarta garwa kula sampun murud dhateng jamman kailangan nanging kok kasangeten temen jiblesipun.

Sang Prabu saya gumujeng kekel sarwi ngandika; punika saya mokal kakang Pandhita yen wonten titahing dewa wonten ingkang sami warninipun destun memper punika kula pitajeng.

Wha, iya dewa iya bathara, punapa kula dadak mawi upata yen wicanten kula punika damel-damel utawi boten sa-leresipun.

Sang Prabu Putri rumaos sampun dumugi anggenipun ambibidhung dhateng ingkang raka sarta rumaos welas bilih kedongon karsa badhe ambadharaken sarira, lajeng nagadika;

Kakang Resi, sarehning sapunika sampun dalupunapa kengning kula nedha sipeng wonten ingriki.

Kula sakalangkung dhangsan kasipengan Sang Pangeran, ananging Sang Pangeran punapa kepareng anggalundhung namung ngagem kajang sirah dhumpal kajeng.

Boten dados punapa dhasar sampun kula kajengakenkula badhe seleh sikeping kaprajuritan sarta cucul pangangge ing jawi supados mantun sumuk wonten salebeting guwa.

104

"Kula sumongga."

Sang Prabu kantun ngagem rasukan pamekak madya (entrok) sutra kuning sinulam ing benang mas. Baludaging prajaja amratandhani yen sayekti wanodya.

Sang Pandhita awas tumingal tetela yen Sang Pangeran malihan Putri, yen ta ingkang garwa Dewi Wayi sampun seda sarta kasat mata piyambak ing sedanipun, amesthi Sang malih warni lajeng kapondhong, awit tetela yen garwanipun. Sarehning sampun seda; dados matur anoraga. Dhuh Sang damel kuwuring manah, kula punapaa paduka putri prajurit teka amiguna dhateng tiyang tapa.

Sang Prabu Putri tansah gumujeng sarwi amangsuli, dhasar sampun kula sedya badhe adamel wudharing subratanipun kakang wiku. Sang Resi dipun caketi sarta lajeng dipun rangkul gapyuk kahasasan wanti-wanti sarwi ngandika;

Kakang Adipati ingkang mawiku, kula rayi sampeyan pun Wayi ingkang gesang ing pati saking dening pitulunging dewa, saha sampun jumeneng Nata anggantos karatonipun rama

105

ijengandika kangjeng rama, lajeng lalana ngupadosi dunung-
ipun sarira sampeyan, boten nyana kapanggih ijen wonten sa
lebeting guwa samun.

Kados punapa plonginggalhipun Sang Pangeran mi -
dhangetaken aturipun ingkang rayi. Sang Retna gentos dipun
rangkul sarta wanti-wanti dipun arasi sarwi muwun acar -
cosan, saking kasokipun ngantos magep-magep, Sang Putri
boten sah saking pangkon, lajeng sami angandharaken lalam
pahanipun piyambak-piyambak antamating cariyos. Sang Prabu
Putri matur dhateng ingkang raka;

Kakang mas sampeyan lajeng kula pondhongi dhateng -
pasanggrihan sarta lajeng kondur dhateng nagari Banyubiru,
kula sereni kaprabon, awit saking pralilah kula saha pra
lilahipun kangjeng rama.

Yayi Dewi Maha Prabu, bab enggonmu karsa amboyongi
marang aku, iku ora babakal nanging bab piselehing kapra-
bon, iku banget ing pamopoku, awit jumenengku ratu ana
ing Tuban, tiwas tanpa guna sekti sarta sepi ing kawil-
caksanan, gampang rinusak ing mungsuh tanpa kiwul, beda
karo jumenengmu sinuyudan ing wadyabala, sanadyan jume -
neng ratu Putri kaloka kajana priya, kuncara ingamanca pra
ja, para ratu ingatas angin bawah angin padha suyud ke -
dhep kabeh, awit saka misumuring kaprawiranmu, liraping
pedhang agawe mirising mungsuh, lan awit saka kondhanging
kagunanmu ulah gelaring prang agawe mirising mungsuh sekti,
dhasar sumbaga wirotama, kontaping kaluwihanmu, mulane aku
wis narima dadi embaning ratu mustikaning jagad.

106

Sampeyan punika baut ngumpak dhateng kula, ngantos
saged damel mongkoking manah jirih.

Ora yayi, aku mung pratola sabenera bae, ora ngum -
pek, ora ngonggrong. Karodene maneh yen pareng inggalih,
mungsuhku kang ngebroki kutha Tuban mongsa bodhowa sirnane
dening kowe.

Prakawis karsa sampeyan punika kula selak; boten sa
gah; dereng kinanten awit kedah kula rembag kaliyan uwa
patih tuwin nayakaning praja, punapa dene dhateng Senopa -
ting prang ingkang badhe anglampahi damel., sapunika
prayogi lajeng kondur dhateng pasanggrahan kemawon sapu -
nika sampun anggagat enjing, dhatengipun ing pasanggrah-
an; sedheng para wadya sampun sami kirab.

107

Ing wanci saput siti Sang Prabu Putri sakaliyan ing
kang raka tedhak saking pratapan, pedhut angampak-ampak ang
remeng margi, rumput kebun kasrampat ing pada angebesi
busana, lamuk sinerang soroting surya ingkang seweg mu -
ngup saking tancebing langit saya tipis wusana sirna, kan
tun ingkang ngremeng ing kakajengan kawistara jelareh ing
margi kathah sisimpanganipun. Sang kalih awirandhungan
lampahipun sarwi gineman prakawis remeh-remeh ingkang ada-
mel ascaryaninggalih, wanci byar rawuhing pasanggrahan,
wadyabala sami kaget dene Sang Prabu Putri rawuh sampun sa
kaliyan kaliyan ingkang garwa Pangeran Warihkusuma, para
abdi boten wonten ingkang pandung dhatang Sang Pangeran,
sami surak gumuruh ambal-ambalan.

Kyai patih sarta para punggawa kaget lajeng medal saking pakuwonipun piyambak-piyambak kapanggih kaliyan Sang Pangeran sampun akanthen asta kaliyan ingkang rayi Sang Prabu Putri, sami suka-suka sarta sami ngaturaken pambage wilu - jeng, lajeng satata lenggah ing pasanggrahan. Sang Prabu Putri lajeng mangandikakaken kapanggihipun ingkang raka mawi ku wonten ing guwa patapan sarta mangandikakaken lalampahanipun Sang Pangeran kalayan titi boten wonten ing kang kalangkungan. Sang Prabu Putri mundhut pirembaging bab pamanasipun dhateng kraman ingkang ngrabaseng kitha Tuban.

108

Aturipun kyai patih sarta para nayaka sarembag kaliyan Senopating prang; pantes Sang Pangeran angsal piwelas pamurina saking Sang Prabu Dereng dumugi anggenipun pirembagan kasar dhatengipun pacalanging baris ngaturi uninga yen wonten dadamel ageng lumampah nuju ing pasanggrahan. Sang Prabu Putri anginten yen punika mengsahipun ingkang raka Sang Pangeran, lajeng adhadhawuh samekta prang sarta dhawuh nata gelar wana kawelagar, angel sasak-sasaki pun.

Raden Udakawimba sampun kahaturan uninga yen cucu - king baris kandheg dening kapambang baris malang ing margi, kadosa rayinipun ratu ing Tuban. Raden Udakawimba nguni ngani gelaring mengsah rumaos kaweken sarta ngalem salebet inggalih bab rapeting pasengipun gelar angel pinusupan, ewadene Raden Udakawimba saged anggalih unggul yudani pun lajeng adhadhawuh masang gelar ombaking samodra pasang tumempuhing parang, angelem ubaling dahana, lajeng prang brubuh, sampun kathah longipun ing pepejah. Sang Prabu Putri sumerep yen gelaripun kenging kasusupan, lajeng amalik gelar setubanda ambrol. Bala ing Sumberejo kerut larut kapalayu kalebet ing gelar. Raden Udakawimba kesisan bala, badhe katukup lajeng oncat saking palagan kadhe rekaken para prajuritipun sibelir leres sumadya kondur abibiting wonten salebetipun kitha, supados mengsahipun ngelud sapurugipun. Wonten ing kitha Sumberejo amesthigampil kapracondhang saking santosa sarta weriting balowarti, angel lebet-lebetanipun marwasa mengsah saking sanginggil balowarti, gampil kemawon tikang tikunging margi lampahing mariyem prigel sanget boten wonten kidhungipun pisan-pisan awit saking kawasisanipun Raden Udakawimba. Sang Prabu Putri sumerep yen sesaning mengsahipun ingkang boten katawan; leres, lajeng ingelud sapurugipun dumugi ing Sumberejo, malebet ing balowarti ingkang angeram-eramaken santosanipun. Sang Prabu kandheg wonten ing jawi, Panggalhipun Sang Prabu wadya balanipun amesthi badhe nemahi rusak bilih pangrebating balowarti namung kalayan wantah kemawon gampil tinumpes ing gurnat gutuk apidening kepapan wonten ing margi sungil. Sang Prabu lajeng ambudi sarana ingkang kenging kadamel gelar garudha nglayang, lajeng adhadhawuh; yasa palwa udhara. Bakalipun motha tinelam ing wesi janur. Ingasepan saking latu baledheg, saged mumbul ing gagana. Sareng sampun samekta lajeng katum pakan para prajurit pipilihan sami asikep dadamel, Sang Nata piyambak yasa sakoci boma, katitihan kaliyan ingkang raka sarta para wirotama, sami andedel muluk ing gagana angungkuli balowarti, lajeng cumlarot saengga thathit tu muju ing kadhaton sarta lajeng dipun bregi.

109

110

Para prajurit mangrem pak saking wingking adamel karisa -
kaning mengsah. Raden Udakawimba gugup dering dipun ka-
getaken dhatengipun boten kantenan tataping baris awit
lalambung saking wingking dhatengipun saking gagana rikat
kados angin. Raden Uda kawimba kaselut ing papan kace-
peng dening senopatining prang lajeng kaweran cindhe ka-
ladosaken ingarsanipun Sang Prabu Putri sakaliyan sampun
sinewaka wonten ing pendhapa ageng, sareng kaliyan sowa-
nipun para Wirotama kairid senopatining prang ambekta pang-
agenging kraman sampun kaweran cindhe, kasowanaken ing-
arsanipun Sang Prabu mabukuh wonten ing siti. Sang Pa-
ngeran Warihkusuma boten pandung yen pangageng kraman ing
kang putra kuwalon Raden Udakawimba, lajeng kadangu;
Kalingane kowe Udakawimba, kang kawe hura-huruning praja
Tuban sarta agawe karusakanku awit kowe panjilmaning sat-
ruku turase yayi Prabu Warsakusuma ing mangko kowe bakal-
nampi pidana saka pangwasane yayi Dewi Naha Prabu.
Raden Udakawimba tumungkul tanpa notrat idhepupun.

111

Sang Prabu Putri lajeng ngadika dhtaneg Raden Uda-
kawimba, raden; aku pitakon marang kowe, saiki apa kang
ko-karepake, nungkul utawa ora.

Kawula nuwun Gusti, ingkang abdi angaturaken pejah
gosang, menawi kenging mugu kaabdekna.

112

Kowe apa wis somah.

Kawula nuwun sampun, Gusti. Pikantuk anakipun ki-
buyut Wulusan nama Rara Sendhang.

Timbalana mrene sarta wong tuwane lanang wadon.

Ki buyut Wulusan saha saekrabipun sakacepengipun.
Raden Udakawimba sami adus luh ngalempak wonten ing ka-
dhaton, amumuji lepatang pakuman pejah. Raden Udakawim-
ba, kasar u wonten utusan saking ngajengan, ki buyut sa-
anak bojonipun katimbalan lajeng kerid salampahing utus-
an, Rara Sendhang lumampah ing tengah kaapit ing yayah re-
nanipun mangangge lunget rambutipun maruwun katingal ame-
melas. Dumugi ingarsanipun Sang Prabu Putri lajeng sami
lenggah makidhupuh konjem ing siti. Sang Prabu Putri awas
tumingaling citranipun ingkang pindha ratih rara Sendhang
boten kalih kaliyan Sang Prabu Putri kados jambe nem si-
nigar kalih, namung kaot anem kaliyan sepuh. Pangandi-
kanipun Sang Prabu Putri; elok temen buyut Wulusan duwe
yoga kaya mengkono. Sang Prabu ugi malongok andulu cit-
ranipun Rara Sendhang dene angeblegi citranipun ingkang
rayi.

113

Sang Prabu Putri lajeng andangu; aja dadi atimu
kaki wulusan, aku pitakon marang kowe ing satemene, Rara
Sendhang iku apa anakmu temenan dene citrane angeram-era-
make.

Kawula nuwun Gusti, ila-ilanpunapa menawi kawula
matur dora ing panjenengan paduka, kadangu ing ratu ing-
kang kuwasa ing bumi, sayektosipun Rara Sendhang punika
anak kawulapupon, pikantuk kawula cadhang ing benawi won-
ten ing gendaga, keli isi babayi.

Sang Prabu Putri sumethot inggalih bokbilih punika putranipun ingkang dipun labuh ing benawi, Sang Prabu lajeng ngandika, gendhagane saiki apa isih.

Kawula nuwun taksih, kawula tarang wonten ing la-ngitan.

Mara jupuken.

Kawula nuwun inggih sandika. Gendhaga kapundhut lajeng kacaosaken ingarsanipun Sang Prabu Putri sarta lajeng katingalan kalayan titi, bakalipun kajeng cendhana kinarawistha ing long-longan apindhha alum, wonten sase-ratanipun Ibrani mungel Raja Putri putranipun Dewi Wayi patutan saking Pangeran Warihkusuma ingkang seda kon-duran, dereng dumugi pamaosipun Sang Prabu Putri anjrit-mudhun saking palenggahanangrangkul ingkang Putra Dewi Sendhang sarwi lara-lara karuna, nanging Dewi Sendhang boten tumut bela karuna, awit boten sumerep darunanipun makaten ugi Sang Pangeran Warihkusuma saya boten tumut be-la karuna namung kendel, nanging aneraki ingkang rayi angudi punapadarunanipun muwun. Dangu boten angsal wang sulan. Wusana dipun aturi yen Dewi Sendhang Punika putranipun Sang Pangeran Ingkang linabuh ing benawi. Sang Pangeran lajeng ambengok tumut karuna sarta breng tiyang sapasewakan sami bela tumut karuna. Sireping tangis: Sang Prabu Putri wangsul lenggah ing dhampar ingkang putra Dewi Sendhang boten pisah wonten ing ngarsanipun sarta tan sah dipun tingali. Raden Udakawimba kadhawahan anglukari pusaranipun cindhe sarta ingapunte dosanipun tetep minan tu ing Sang Prabu ing Banyubiru, wonten ing padhukuhan Sumberejo andumugekaken suka parisuka, antawis sawulan; Sang Prabu Putri karsa kondur ing Banyubiru, ingkang put-ra sakaliyan andherek, sarawhipun ing nagari ingkang ra-ma Sang Prabu Ertambang kahaturan rawuh ing nagari saking pacrabakan, Sarawhipun kapethuk ingkang putra Sang Pra-bu Putri sampun akanthen asta kaliyan ingraka Sang Pange-ran Warihkusuma sarta kadherekaken ingkang putra Dewi Sendhang akanthen asta kaliyan ingkang raka Raden Udaka-wimba, putra wayah sami tundhuk angares pada lajeng sami dipun rangkul gentos-gentos awit Sang Prabu Wredha sampun kaaturan uninga ing bab lalampahanipun ingkang putra.

Antawis satahun Raden Udakawimba wonten ing Banyu-biru lajeng kejumengaken Ratu saking wewenangipun Sang Prabu Putri; wonten nagari Tuban, namung saben warsa ka dhawuhan sowan caos bekti laminipun sawulan. Sang Pange-ran Warihkusuma boten karsa kondur dhateng ing Tuban les tantum angambani ingkang rayi Sang Prabu Putri wonten ing Banyubiru kerawon. Dene ing kang rayi Dewi Wresti ka dhawuhan momong ingkang putra Prabu Udakawimba kaliyan sariranipun tetepa dados sadherek nak-sanak.

T A M A T

I N H O U D

Ertambang, Prabu
Ratu ing Banyubiru
Udakawimba, Raden
Putranipun Prabu Warsakusuma patutan saking Dewi Wresti
Rancak Arai, redi
Toyatuli, raden
Patihipun raden Warihkusuma nalika jumeneng ratu wonten na-
gari Tuban anakipun kyai patih Toyamarta
Toyamartwa, kyai patih
Patihipun Prabu Sindupati tumurun dhateng prabu Warsakusu-
ma, ingkang ngopeni raden Udakawimba duk timur.
Tuban, nagari
Ingkang jumeneng ratu Prabu Sindupati
lajeng Warsakusuma
" Warihkusuma
" Udakawimba.
Sindupati, Prabu
ratu ing Tuban puputra kalih R. Warihkusuma, sa-
king ampeyan R. Warsakusuma saking prameswari
Sumberejo, dhukuh
dados nagari kraman
Warihkusuma R.)
Warsakusuma R.) sami putranipun Maha Prabu Sindupati.
Wresti, Endhang
ingkang inu R. Udakawimba
sutanipun Umbul Mudal.
Wayi, Dewi
putranipun Prabu Ertambang
kogarwa R. Warihkusuma
Lodaka R.
anakipun kyai patih Toyamartwa dados patihipun
R. Warihkusuma sakedhap nalika jumeneng ratu ing
Tuban.
Pandhita
puputra kalih sami estri
a. Endhang, dados garwanipun pamingkir Prabu Sin-
dupati
patutan R. Warihkusuma.

b. Endhang, angsal Umbul Mudal patutan rara Wres
ti dados R. Warihkusuma)
en Wresti) panggih nak-sanak.

Jalasengara, ki tumenggung

Senapatining prang ing nagari Tuban

Jumadilkobra }
bin Mukhamaddas } Syeh

gurunipun kyai ageng Wulusan manjing agami Islam

Mukhamaddas - Jumadilkobra

Mudal - Umbul

baupakipun Endhang Wresti.

-----oo(r)oo-----

TIDAK UNTUK DIPERJUAL BELIKAN